

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

XXVII. ÉVFOLYAM.
TIZEDIK FÜZET.

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK
KÖZLÖNYE

BUDAPEST, 1912
DECEMBER HÓ

SZERKESZTI: DÉKÁNY MIHÁLY, BUDAPEST, VII. STEFÁNIA-UT 16. SZÁM.

Tanítóképzés.

Előfizetés a Gyakorlóiskola különlenyomatára.

A Magyar Tanítóképző *Gyakorlóiskola* című rovata folyó évi szeptemberi számunkban kelt életre. Célját, hivatását a *népiskolai tanítói kiképzésnek* előmozdításában s ezzel kapcsolatban a *népiskolai didaktika előre vitelében* tüztük ki. Nagy és nehéz feladat ez, de ismerve a magyar tanítóképző tanárság hivatástól áthatott lelkes munkásságát, amely bizonyára a Gyakorlóiskolára is ki fog terjedni, bizhatunk a Gyakorlóiskola jövőjében.

Mostani számunkkal még csak negyedjében jelenik meg a Gyakorlóiskola, ám azért már eredményről is szólhatunk. A népiskolai tanítóság napról-napra jobban érdeklődik a Gyakorlóiskola iránt s egymás után kérnek mutatóványszámokat a Magyar Tanítóképzőből. Ez csak annak lehet a következménye, hogy a Gyakorlóiskola tartalma nagyon is közelről érinti a hivatását szerető tanítót.

Ezen nagy érdeklődés kielégítésének a tanítóság részéről való megszerezhetésnek, s így a Gyakorlóiskola minél szélesebb körben való elterjedésének a lehetővé tétele céljából egyesületünk választmánya folyó hó 14-iki ülésén a felelős szerkesztő előterjesztésére elhatározta, hogy a Gyakorlóiskolából 1913 januártól kezdve különlenyomatokat készítet, melyre évi 3 koronával fizethetnek elő a népiskolai tanítók. A külön lenyomat azonban csak abban az esetben jelenik meg, ha legalább 100 előfizetője lesz a Gyakorlóiskolának.

Amidőn a Magyar Tanítóképző jövőjében bekövetkező eme fontos újítást tudomására hozzuk kartársainknak, egyben fel is kérjük egyesületünk minden tagját, hogy ezt a hírt a körzetükben levő népiskolai kartársak között terjeszteni sziveskedjenek.

Az előfizetési díjak (egész évre egyszerre) egyesületünk mindenkori pénztárosához, ez időszert dr. Novy Ferenc tanítónőképző-intézeti tanár címére (Budapest, VI. ker. Felsőerdősor 3. sz.) küldendők.

Budapest, 1912. december 14.

A tanítóképző-intézeti pszichológiai laboratóriumok felszereléséről.

Tanulmányuti beszámolóul.

A kísérleti pszichológia tudományos művelésére készített műszerek gazdag tárházában ma már igen nagy választék áll rendelkezésünkre. A modern technika a pszichológiai műszerek előállításában nagy és kényes feladatoknak tud eleget tenni és aki egy-két nagyobb szabású tudományos munkálkodást kifejtő pszichológiai intézet felszerelését és működését tanulmányozta, elismeréssel és csodálattal kell adóznia az emberi leleményességnek, ügyességnek, kitartásnak és a tudomány hatalmának. E tudományos célokat követő pszichológiai intézetek mindent magukban foglaló, vagy legalább is nagyobb kívánalmakat kielégítő felszerelése és a benők végbeménő széleskörű munkálkodás képviseli természetesen azt a teljességet, amelyet magunk számára nem követelhetünk, de minden irányu megismerésükkel szerezhethjük azt a tájékozódást, amely szerint a mi kisebb arányu szükségleteinket megfelelőképen kielégíthetjük. Alkalmam volt az 1912. évi nagyszünetben, németországi tanulmányutam folyamán betekintést nyerni több kisebb-nagyobb pszichológiai intézetbe és az azok felszerelését előállító gyárba. Így programmom szerint *Leipzig*-ben az egyetemi pszichológiai intézetet, a leipzig-i tanító-egyesület laboratóriumát, a tanító- és tanítónőképző-intézeteket, a Zimmermann-féle gyárat tanulmányoztam és meghallgattam *Wundt* és *Wirth* egyet. tanárok előadásait; *Berlinben* pedig az egyet. pszichológiai intézetet, a tanító- és tanítónőképző-intézetet, a Zimmermann-féle gyár üzletét, készítményeinek raktárát tekintettem meg. Az ezekben végzett tanulmányaim alapján kívánok hozzászólni a tanítóképző-intézeti pszichológiai laboratóriumok felszerelésének a kérdéséhez s néhány adattal óhajtok hozzájárulni az e téren mutatkozó lehetőségek és szükségletek megvalósításának a mivoltához.

A tanítóképző-intézeti pszichológiai laboratóriumok felállítására a pszichológiai oktatás realisabbá, gyakorlatiasabbá, eszméletesebbé és felfoghatóbbá tétele céljából van szükség. Felszerelésük tekintetében általánosságban azt a követelményt állapíthatjuk meg, hogy a lelki élet vizsgálatában ujabban alkalmazásba vett mindazon eszközöket magában kell foglalnia, amelyek az iskolai tanítás céljaira eredményesen felhasználhatók. Bár Németországban is a tanító-

képzők pszichológiai laboratóriumainak szervezése még a kezdet nehézségeivel küzd és ezidő szerint nagyobb részt ott is csak az alapvetést szemlélhetjük, mégis határozott vonásokkal bontakozik ki e téren az általános törekvés: mindazon kísérleti pszichológiai eszközöknek használatba vétele az iskolai oktatásban, amelyek a pszichológiai tudomány műhelyeiből átültethetők az iskola talajába és amelyeknek felhasználása nem haladja meg a középoktatás feladatait. A tudományos vizsgálódásoknak nagyobb költséget felémésztő és lehető precizitással működő eszközei, amelyekkel új problémák megoldása után kutatnak, természetesen nem lehetnek meg az iskolák gyűjteményeiben, hanem meg kell lenniök mindazon eszközöknek, amelyek egyszerűbb feltételeknek megfelelően, a lelki jelenségek öntudatosabb megfigyelését megkönnyítik és azok leírásához, törvényszerűségük megállapításához szükséges észleletek megszerzését elősegítik, illetőleg lehetővé teszik. A haladás éppen abban áll, hogy a pszichológiai oktatás ezen eszközök felhasználásával jóval nagyobb tapasztalati, megfigyelési anyagra támaszkodhatik, mint eddig és nem csak az alkalmasszerűleg végezhető megfigyeléseket használja fel vagy éppen pusztán csak az elméleti fejtegetések és megállapítások süppedékes területén mozog.

A kísérleti pszichológiában alkalmazásba vett műszerek közül természetesen csak azokra van szükségük a tanítóképző-intézeti laboratóriumoknak, amelyek alapszerkezetükben és rendeltetésükben megállapítottaknak tekinthetők s felhasználásuk alkalmasságához kétség nem fér. E tekintetben a kísérleti pszichológia eddigi munkásságának történetéből meríthetünk bizonyosságot. A kísérleti pszichológia részint más tudományok köréből átvett, részint önállólag szerkesztett készülékeivel igyekezett és igyekszik megoldani feladatait. E készülékek sokszor többféle alakjukban is eredményesi alkalmazásuk tekintetében megfelelő kipróbálásokon mentek keresztül és így bebizonyosodott szélesebb körökben való elterjedésüknek jogosultsága. A kísérleti pszichológia elsőbben is az érzetek körében végzett vizsgálódásokkal vetette meg alapját és erre a fizikából és fiziológiából átvett eszközöket használt fel. Ez eszközök tehát már a pszichológiában való felhasználásuk előtt kellő kipróbálásokon mentek keresztül és új alkalmazásukban csak csekély változtatásokra volt szükség. (Ily eszközök a fizikából átvéve: a hangvillák, rezonátorok, szinpörgettyűk, sztereoszkop, sztroboszkop, szinkontraszt-készülékek, a fotométer stb.; a fiziológiából kölcsönözve: szfigmograf, pneumograf, pirometer stb.) Az előbbieket leg-

inkább az érzetek körében végzett kísérletekre, az utóbbiak pedig az érzelmi élet vizsgálatára szolgálnak. A pszichológia egyéb részeiben, az emlékezés, képzettársulás, figyelem stb. vizsgálata terén már legtöbbször tisztán pszichológiai célra szerkesztett műszerekre volt szükség. E meglehetősen tökéletesített szerkezetben előállított készülékek nemcsak a közelmúltban teljesítettek becses szolgálatokat a pszichológiának, hanem a jövőben is előreláthatólag jelentékeny szerepük jut egy-egy pszichológiai probléma megoldásában. Felhasználásuk tehát még egyáltalán nem tekinthető kimerítettnek és így az a remény is fűződik hozzájuk, hogy a jövőben az eddiginél is kiterjedtebb mértékben lesznek felhasználhatók az iskolai tanításban is.

E pszichológiai készülékek közül az egyugyanazon rendeltetésűekből is sokféle modell terjedt el. Németországi pszichológiai intézetekben igazán gazdag változatát szemlélhetjük az ugyanazon névvel jelzett pszichológiai vizsgálódási eszközöknek. Ezek ugyanazon vizsgálódási körben használhatók fel, azonban sokszor csak bizonyos meghatározható mértékben történő kísérletekre vagy pedig különösebben bizonyos speciális feladatokra alkalmasak. Így pl. az *esztheziométerek* általában a bőr nyomásingerek iránti érzékenységeinek megállapítására szolgálnak. Egyféle esztheziométerrel azonban az e körben történhető minden irányú vizsgálódást nem végezhetjük el; ezért terjedt el az esztheziométerek többféle változata: az *egyszerű* és *kettős* esztheziométerek és a *haj*, *rugós* és *sulyesztheziométerek*. Ezek közül az egyszerű *Frey*-féle hajesztheziométerrel a bőrre történő nyomásingereknek intenzitási küszöbét határozhatjuk meg. *Spearman*-féle kettős esztheziométer pedig főleg a bőr szimultán térküszöbének vizsgálatára alkalmas. Ezenkívül a nyomásinger exakt és mérhető változtatására alkalmas az ugyancsak *Frey* által szerkesztett egyszerű rugós esztheziométer, továbbá a *Rupp*-féle kettős sulyesztheziométer. Nevezeteseek még a *Griesbach*, *Ebbinghaus* és *Eulenburg*-féle esztheziométerek. A választék tehát elég nagy. Ezidő szerint a tanítóképző-intézeti lélektani oktatásban a legszükségesebbek a *Frey*-féle és a *Spearman*-féle esztheziométerek.

Igen sokfélék az *emlékezés vizsgálatára* szolgáló készülékek és a *tachistoszkópok*. Az előbbieket azon rendeltetésüknek, hogy bizonyos szótagok, szavak, számok stb. tetszés szerinti gyakran és bizonyos meghatározott gyorsasággal szukcesszive láthatók legyenek, korong vagy dob alkalmazása által kétféle működésmóddal

felelnek meg: lökésszerű és egyenletesen forgó mozgással. Az egyenletesen forgó mozgásra berendezett készülékek szűkebb körben használhatók, bizonyos célokra azonban csakis ezek alkalmasak, általában pedig a lökésszerű mozgással működő készülékek a megfelelőbbek. Kiválasztásuknál egyik legfőbb szempontul kell szolgálnia még annak, hogy minél sokoldalubban legyenek alkalmazhatók, így felhasználhatók legyenek a reakciós, az eltaláló (Treffer) és tachisztoszkopikus kísérletekre is. Az egyenletesen forgó mozgással működő készülékek között igen elterjedt a *Müller—Schumann-féle*, míg a lökésszerű mozgásra berendezettek közül első helyen említendő a nálunk is általánosan ismeretes *Ranschburg-féle mnemométer*, amely sokoldalu alkalmazhatóságánál fogva is kitűnik a többiek közül. Most újabb és tökéletesítettebb formájában állítja elő Zimmermann leipzig gyáros. Tachisztoszkopikus tömegkísérletekre is felhasználható vetítőkészülékkel kapcsolatosan. Ugyancsak praktikus felhasználásra alkalmas a *Wirth-féle* készülék is, amely mint a Ranschburg-féle, villamossággal működtethető, addig a *Lippmann-féle* pusztán csak mechanikai erőforrás által. Említhető még a *Wundt-féle*, továbbá a *Hempel—Rupp-féle* optikai rendszerű emlékezés-vizsgáló készülék. Ezek mindegyike többé-kevésbé alkalmas iskolai használatra is, arra azonban, hogy egy egész osztály aktíve is részt vehessen a velük végezhető kísérletekben, vagy egyáltalán nem alkalmasak, vagy pedig csak tetemes költséggel és csakis jól felszerelt és berendezett pszichológiai laboratóriumokban. Így pl. a Ranschburg-féle mnemométerrel vetítőkészülékben felszerelve, pompás bemutatások végezhetők nagy, egész termet betöltő hallgatóság számára is. Tömegkísérletekre alkalmas, az eddig megnevezett emlékezés-vizsgáló készülékek nyílásánál jóval nagyobb ingermezővel bíró Zimmermann-féle készülékeket is láttunk, amelyek e tulajdonságuknál fogva iskolai felhasználásra szintén nagyon alkalmasak. Kíváncsok, hogy e sokféle emlékezés-vizsgáló készülékek (valamint a később szóvá tett tachisztoszkopok is), miután közülök sok alkalmas iskolai feladatokra, minden alakjukban elterjedjenek tanítóképzőink körében, hogy a vizsgálódásokra általánosságban ne csak egyféle eszköz szolgáljon, hanem más-más készülékkel szerelvén fel magukat intézeteink, a nyilvánosságra hozott tapasztalatok és a különböző eszközzel végzett vizsgálódási eredmények minél nagyobb mértékben összehasonlításokra, összeegyeztetésekre, kiigazításokra adjanak alkalmat.

A legtöbbször formában vannak elterjedve a *tachisztoszkópok*.

Vannak ejtőszerkezetű, inga, körforgó korong alkalmazásával készült, kymografion-féle szerkezetű stb. tachisztoszkópok. Iskolai kísérletekre felhasználható tachisztoszkópikus demonstrációk céljából a vetítő-készülék is, amely pillanat-elzáróval van ellátva. Azon sokféle kisebb-nagyobb követelmény közül, amelyeket a tachisztoszkópokkal szemben felállítunk, leginkább fontos, hogy az exponálás ideje pontosan megállapítható legyen legalább is a másodpercek tizedrészéig, továbbá, hogy az exponálási idő könnyen változtatható legyen és így egymásra következő fokozatosan nagyobbodó vagy fogyó időben történhessék az expozíció, lehető nagy legyen az ingermezeje és könnyen, segítő eszközök nélkül legyen kezelhető. E szempontokat véve számításba, főleg kettő emelkedik ki a tachisztoszkópok sokaságából: az *ejtő* és a *rotációs-tachisztoszkóp*. Válogathatunk még a *Netschajeff* és esetleg a *Marbe*-féle tachisztoszkóp között, míg a többi tachisztoszkóp nem használható fel oly általánosan. A tachisztoszkóp egyike a leggyakrabban felhasználható pszichológiai eszközöknek az iskolai tanításban, alig van még egy eszköz, amely oly sokoldaluan volna kiaknázzható, mint a tachisztoszkóp. Ugy tisztán pszichológiai, mint kísérleti pedagógia körébe vágó demonstrációk végezhetők vele. Jelentékeny szolgáltatokat tesz az értelmi folyamatok alapjelenségeinek feltüntetésében, az érzékszervételek, a figyelem, a tudat, az asszociáció, a képzelet vizsgálata alkalmával, továbbá a képességek egyéni különbségeinek, a felfogási típusok megállapításánál, az olvasás pszichológiai folyamatának analizisének s.b.

Ugyanígy nagy gazdagságot találunk más pszichológiai eszközök körében is, amelyekből kisebb és nagyobb mértékű szükségletek kielégítésére szintén nagy választékot találunk. Elsorolásukat és részletes ismertetésüket is legkönnyebben megtalálhatjuk az előállító gyárak (így különösen Zimmermann leipzigi és Spindler és Hoyer göttingeni cégek) időszakonként megjelenő árjegyzékeiben és kiadványaiban. A legkielégítőbb felszerelésre kell törekednünk az időmérő és a regisztráló eszközök tekintetében. Még pedig azért, mert a pszichológiai jelenségek lényegében az időbeliség leginkább fontos és így pontos időmegállapítások nélkül, még nem tudományos célból történő kísérleteknél sem boldogulhatunk, továbbá, mert ugyszólván minden más téren esetleg felhasználhatunk házi készítményeket is, időmérő vagy regisztráló eszközök előállításáról vagy pótlásáról azonban szó sem lehet.

A pszichológiai készülékek beszerzésénél még különös figye-

lemmel kell lenni a rajtuk újabbban eszközölt javításokra és módosításokra. Használatukkor szerzett tapasztalatoknak megfelelőleg praktikusnak bizonyult kisebb-nagyobb változtatásokat alkalmaznak, amelyek könnyebbé és biztosabbá teszik kezelhetőségüket. Természetesen egy pszichológiai laboratoriumnak sem lehet érdeke a pszichológiai eszközök régebbi modelljeinek megszerzése és e végből állandóan figyelemmel kell kísérni az erre vonatkozó újabb híradásokat. Az állandóan folyó kitartó és versenyző munkálkodás az eszközök előállítási terén szemellátható fejlődést biztosít és mi azon rövid idő alatt is, mióta behatóbban volt alkalmunk a kísérleti pszichológiával foglalkoznunk, tapasztalhattuk egyik-másik eszköznek átalakulását. Így a Ranschburg-féle eszköz is legutóbb új alakot nyert. A kymografionhoz alkalmazott parittyakészülék eddigi gummiszalagja helyett, amely a dob egyszeri körülforgásához szükséges feszültséget adta, újabbban acélrugót alkalmaznak (Zimmermann gyáros mutatta be nekünk), amely sokkal exaktabban működik.

A tanítóképző-intézeti pszichológiai laboratoriumoknak nemcsak a gyárilag vagy házilag előállított kísérleti pszichológiai szerekkel kell felszerelve lenniök, hanem az inkább tudományos célra szolgáló eszközök hiánya miatt vagy hosszadalmasságuk miatt el nem végezhető kísérletek, vizsgálódások eredményeit szemléletesen feltüntető táblázatokkal, ábrákkal és képekkel is. Ezek legnagyobb része az iskolai tanításon kívül történő és helybeli iskolás gyermekeken, tanulókon esetleg felnőtteken végzett kísérletek, vizsgálódások megállapításait tüntessék fel, hogy ilyen módon tanításainkban ne csak mindenkor németországi eredményekre hivatkozhassunk, hanem hazaiakra is és így speciálisan a mi gyermekeink lelki életének sajátosságai a lehetőségig feltüntetve legyenek. Így pl. az anthropometrikai méretek egyes életkorokra vonatkozó kiterjedt helyi vizsgálatok alapján nyert átlagos eredményei; a tanulók látóképességének megállapítására vonatkozó vizsgálódási eredmények táblázata; a szellemi fáradtság-mérések görbéi az optikai csalódásokat bizonyító ábrák stb. Még pedig a tömegtanításhoz mért falis ábrák méreteiben. (Ilyenféle szemléltető-képeket láttunk Wundt Vilmos előadási termében.)

A kísérleti pszichológia terén Németországban szerzett szélesebb látókörnek megfelelőleg határozottabb vélemények alakultak ki bennünk feladataink megoldása tekintetében. Tisztán láthatóvá lett előttünk a jövőbeli teendők egész sorozata. A pszichológiai

oktatás terén a korunk követelményeinek megfelelő munkálkodás nem elégzik meg a túlszűk keretekkel, a sokszor csak játékoságként ható primitívebb bemutatásokkal, a követelményeknek az el-
lenséges állásfoglalás hatására történő lefokozásával, hanem a tudomány műhelyéből át kell vennünk mindazon eszközöket, amelyek a tanítás céljaira alkalmasak és használatuk biztos sikerre vezet. S így a tanítóképző-intézeti pszichológiai laboratóriumok a pedagógiai gyakorlat újabb kialakulásához az eddiginél jelentékenyen szilárdabb alapokat fog létrehozni és a magyar tanításág munkájához szükséges irányok belőlük, mint gócpontokból fognak kiindulni. És minél előbb óhajtanunk kell azon idő bekövetkezését, mikor a magyar tanításág e laboratóriumok munkássága felé teljes érdeklődéssel figyel, mint ahogy Németország tanításága teszi, amely anyagi áldozatokkal is hozzájárul ily célú intézetek létesítéséhez és fenntartásához, irigylendő jelét adva a tanítói tevékenység nagyjelentőségű kérdéseinek tisztázására irányuló nemes törekvéseinek.

Barcsai József.

Néhány szó a jövő munka programjáról.

(Folytatás.)

Földrajz. A földrajz a kiállításra rendkívül alkalmas anyagot nyújt. Tanubizonyságot tesznek erről azok az iskolaügyi múzeumok, melyek külföldön minden nagyobb városban megtalálhatók. Legnevezetesebb ezek között a drezdai, dortmundi és brombergi, hol különösen a szülőföld földrajza van nagyszzerűen feldolgozva a népiskolai tanítás számára. E múzeumok a város és a környék tanító-ságának együttes munkássága alapján jöttek létre s valóban mintaszerűen mutatják meg nekünk azt, hogy mi mindent lehet tenni a szülőföld megismerésének, megszerettetésének érdekében. A szülőföld ismeret minden kérdésében jó vezető *Kerp* könyve. (Führer bei dem Unterricht in der Heimatkunde. Breslau F. Hirt 2.75 M.) Továbbá: Hänsch, Löffler. M. Sch. Die Praxis des heimatkundlichen Unterrichts. Leipzig Hahn. 3.20 M. A földrajz tanítása szintén igyekszik a tanulók fokozottabb öntevékenységet felkelteni. A módszer új szellemé legjobban megismerhető a következő művekből: Lampe: Zur Einführung in der erkundlichen Unterricht. Halle: Buchhandlung des Weisenhauses. — Fischer: Methodik des Unterrichtes in der Erdkunde. — Englender u. Schinnerl: Zeichenskizzen

des heimatkundlichen Unterrichtes für Hand d. Schülers. Buchner. Bamberg O 20 M. — Itschener: Lehrproben zur Länderkunde von Europa. Leipzig. — Harms: Erkundliche Lehrbücher für Lehrerbildungsanstalten. List u. Brenssendorf. Leipzig.

A felsorolt könyvekben minden oldalú tájékozódást lehet szerezni a földrajz módszerének jelen állásáról. Sok utmutatást fog találni az érdeklődő benne arra vonatkozólag, hogy miképen rakja le alapjait az iskolai szülőföldi múzeumnak, miképen növelje a földrajz szemléletességét. Ezek a törekvések természetesen a kiállítás szempontjából is gyümölcsöztethetők.

A kiállításon képviselve legyen egy-egy szülőföldismeret szemléltető iskolaügyi múzeum. Legcélszerűbb, ha tájékozódás szempontjából röviden elsoroljuk, hogy mi látható a drezdai szülőföld földrajzi múzeumában. A drezdai múzeumban jelenleg arra törekszenek, hogy a szülőföld egész élete képviselve legyen. De, hogy valami rendszer legyen az egészben, azért Drezda környékén feltalálható különböző életközösségek szerint osztályozzák a gyűjteményt. Első életközösség az Elba, 2. a drezdai pusztá, 3. a plauai környék bányászata és ipara, 4. a morizburgi erdős és tavas terület. Röviden tekintsük át, hogy hogy dolgozták ki az Elba folyó életközösségét.

I. *Az Elba geológiai jelentősége.* Az Elba völgyének geológiai keletkezését szemléltető, szétszedhető nagy modell. A völgy kőzetei, ásványai. A folyó görgeteg kövei, homokja, iszapja. Felhasználható ásvány és kőzet anyagok gyűjteménye. Az Elba völgyének profilja. Az Elba folyó jelenlegi átalakító hatását szemléltető adatok (képek, vázlatok, anyagok).

II. *Az Elba életközösségének állatai és növényei.* Az Elba planktonja, a plankton jelentősége a víz tisztántartása körül. A tavi kagyló s a lazac biológiai és fejlődéstani preparatuma. A lazac vándorlásának térképe. A lazacfogás eszközei, módjai és statisztikája. Sirály kitömve, biológiai csoport. A kosárfonó fűz fejlődése, ellenségei. A fűzön élő rovarok gyűjteményei. A fűz felhasználásának eredményei. Kosárfonás különböző módjai. A fűz virágjának nagy modellje.

III. *Az Elba történeti jelentősége.* Drezda vára 1737-ből. A franciák felrobbantják az Elba hidját 1813-ban. Az első gőzhajó az Elbán. Az Elba kiöntései.

IV. *Az Elba és partja a történelem előtti időben.* Az Elba völgy kőkorszakbeli települései. Szerszámok és fegyverek e korszakból. Cserepek. Térkép és fotográfiák.

V. *Az Elba jelentősége a drezdai kereskedelem, közlekedés és*

ipar számára. A hajózható része az Elbának. Az Elba folyam medre. A vizsodrás. (Modellek.) A normális vízmennyiség. A vizáradás és a barometer minimum összefüggése. A hajózható rész jelölései. Az Elba felhasználásának módjai. A szállított anyag-mennyiség, kivitel-bevitel az utolsó 19 éven keresztül. Az anyag- és pénzforgalom grafikus ábrázolása. A vonat és az Elba folyó anyagforgalmának összehasonlítása. Az Elba forgalma összehasonlítva a többi folyókkal.

VI. *Az Elba és a művészet.* Schiller loschwitzti tartózkodás emlékei. Képek.

VII. *Az Elba és a gyermek.* Úszodák, fürdés, csónakázás. A gyermek által elkészített alkotások, melyek az Elba folyó élet-szemlélete alapján keletkeztek.

E szülőföldre vonatkozó iskolai múzeumon kívül kiállíthatók még: A tanulók öntevékenységeinek dokumentumai: a tanulók által elkészített napóra, koordináta rendszerek, csillagászatban és földrajzi megfigyelések eredményei stb. A földrajzi kirándulások értékesítésének módjai. (A tanulók vázlatkönyve, fényképei, a kirándulás utitervének kidolgozása, uti napló, nevezetesebb megfigyelések.)

A térkép felhasználásának módja különféle kulturális és természeti statisztikai elhelyeződésének szemléltetésére. Táblázatok a távolság, nagyság s egyéb földrajzi viszonyok összehasonlító szemléltetésére. Térkép felvételek. Térkép olvasáshoz és megtanításához szükséges tanszerek, domborművek földrajzi egyedekről. Térkép készítés technikája.

Vasuti utmutatók. Képek. Levelezőlap gyűjtemény. Ujságokból kivágott képgyűjtemény. Vetítő képek. Térképek hegy és vízrajzi, politikai, néprajzi, történeti stb. Exakt térkép olvasás és mérés eszközei. Katonai térképek jelei, értelmezése, készítése.

Történet. A tárgy természetében van, hogy a szellemi tudományok kevésbé alkalmasak a kiállításra, mint a real tárgyak. Mindannak dacára, ha nagyobbak is a nehézségek, mégis lehet egyet-mást érdekes módon e tárgyaknál is szemléltetni. Az új tanterv és utasítás rámutatott arra, hogy a tanítás élelenségének és követelményének emeléséhez nagy mértékben hozzájárul a szemléltetés. A szemléltetésnél használja fel a tanár a térképet, a művészet alkotásait, de mindenekfelett a történeti emlékeket. Ajánlja az utasítás, hogy ennek érdekében rendezzen a tanár kirándulásokat is. Ily kirándulások s azok eredményeinek feldolgozása a kiállítás számára sok értékes anyagot hoz. Múzeumok szemléltése nagy kedvet fog ébresztetni ahoz, hogy az ott található és a könnyen előállítható

tárgyakat mi is a történeti szertár számára elkészíttessük a növendékekkel.

A történeti tanítás módszere a szociális pedagógiai törekvések következtében új fejlődésnek indult. Németországban is hasonló reform-mozgalmat tanulmányozhatunk. Ott az állampolgári nevelés jelszava alatt indult ez meg és máris nagyon figyelemre méltó irodalom tanuskodik a német pedagógusok szorgalmáról. Úgy látszik, hogy e mozgalom véget fog vetni a történettanítás stagnálásának és oly friss és eleven életet fog valószínűleg felébreszteni a történet módszeres kialakulása körül, mint a reál tárgyaknál előbb megrajzolt reform-mozgalom. A tanulók öntevékenységet fokozottabb mértékben kívánják a történet nagyszerű céljai érdekében igénybe venni. Szaporodnak a tanulók alkotásai és azért a kiállítás szempontjából is e mozgalom figyelemre méltóvá válik.

A reform-törekvések folyóirata: *Vergangenheit u. Gegenwart. Zeitschrift für den geschichtlichen Unterricht u. der staatsbürgerlichen Erziehung.* Leipzig. Teubner. Ajánlható könyvek: Fickert: *Staatsbürgerliche Erziehung mit besonderer Berücksichtigung der Aufgaben der Lehrerseminare.* 15 M. — Thihme: *Der Weg zum Staatsbürger durch die Volksschule.* — Seidenberger: *Staatsbürgerliche Erziehung in Geschichtsunterricht.* 160 M. Mind a három könyv Teubner-nél jelent meg. Az új szellem megismerhető különösen a következő könyvből: Falk, Gerold Rother. *Lebensvoller Geschichtsunterricht.* Ansbach Seybold.

A külföldi könyvek mélyített tudása felhasználható arra, hogy a szociológiai vonatkozások szemléltető táblázatait elkészítsük. Módszertani törekvéseinket szemléltethetjük azokon az ismétlés alkalmával készített táblázatokon, amelyeken megállapított szempont szerint megrögzíthetjük az összefoglalás eredményét.

A kiállítás számára szép anyagot nyújt majd a szülőföld történetének felkutatása körül végzett munkálatunk. A kútfolk, okmányok, képek, könyvek stb., melyeket mi a szülőföld történet tanítása érdekében gyűjtünk, mind értékesek. A rajzvázlatokat célszerű a történettanításnál értékesíteni, hogy mi módon, erre megtaníthat a következő könyv: Beyler u. A. Grümmer: *Wandtafel-skizzen zum Gebrauch des Unterrichtes.* I. Band. *Geschichte.* (Leipzig. V. Singer. 1912.) E vázlatok is kiállíthatók.

Összefoglalva felsoroljuk a kiállítható tárgyakat: A növendékek által elkészített modellek. Kőkori tárgyak (kőbalta sokféle fajtája, kődárda, tűzszerszámok).

Lakás fejlődésének modelljei. Kunyhók, sátrak, cölöpépítmények stb. Ókori agyagedények. Ős evőeszközök.

Ostromgépek modelljei. Dobó és hajító szerszámok. Faltörő kosok. Ostrom tornyok. Kőágyuk stb.

Első díszítések. Rovás-írás fejlődése.

Középkori kínzó eszközök, szerszámok, fegyverek (buzogányok).

A szülőföldi őskori foglalkozások. Halászati és vadászati szerszámok modelljei (lásd Herman Ottó munkáit). Eke fejlődése. Régi lőszerszámok. Régi csónak, hajók modellje.

A szülőföld történetének felkutatásainak eredményei. Múzeumi kútfők másolatai. Kirándulások eredményei. Történeti művészi képek, térképek. Összefoglaló és áttekintő táblázatok. Rajzok. (A népiskolai növendék rajzai. A tanár s a tanítójelölt rajzai.) A népiskolai történet-tanítás különböző módszerű tanmenete. (A földrajzhoz, költeményekhez, emlékeztető napokra, emlékekhez fűződő stb. módszerek.)

Forrás munkák: Tanári és tanulói történeti könyvtár.

Mindezek együttvéve megteremtik a kis történet iskolai múzeumot, melyre az új népiskolai tanterv s utasítás is felhívja a tanító figyelmét. (Lásd 148. l.)

Nyelvi tárgyak. A kiállítás a nyelvi tárgyaknál a dolog természete szerint nem oly mutatós, mint a többi tárgyaknál, de azért tanulságos lehet. Kiállíthatók e tárgy-körben a megfelelő didaktikai törekvések. Így például az új tanterv beszél a nyelv megfigyeléséről. Hogy miképpen valósítható az meg, azt célszerű volna megmutatni. Németországban van erre vonatkozólag kialakult szokás. Lásd Lüttge és Fröhlich munkáit. (Lüttge: Sprachlehre als Anleitung zur Sprachbeobachtung. Leipzig. Wunderlich 240 M. — Fröhlich: Theorie u. Praxis des Sprachbilderbuches. Beiträge zum schaffenden Lernen. Az előbbi kiadónál 2 M.)

Különösen alkalmasak a kiállításra az idegen nyelv megtanítására vonatkozó didaktikai törekvések. A nem magyar ajkúak magyarnyelvi tanítása eredményre csak akkor vezet, ha a nyelvtanítás cselekvő-szemléltető, vagy a munkáltató tanítási módszer elvei szerint történik. Németország Posen tartományában hosszas tanácskozás után azt találták, hogy az idegen ajkú gyermekeket csak akkor tudják legjobban a német nyelvre megtanítani, ha a tanítás mezőgazdasági kis modellekkel való foglalkoztatással kapcsolatosan történik. Beszerezték azért az összes iskolák számára a ló, eke, szekér stb. modelljeit és a homokasztalon, játszva a modellekkel tanulnak a lengyel gyermekek németül. Nálunk Szőlősy igazgató

hasonló gondolatoktól áthatva, a tanítóképzők számára a német tankönyvében igen érdekes kísérletet tett e gondolatok megvalósítása érdekében.

Nemcsak ily törekvések állíthatók ki, de szemléltethetők a nyelvtanítás többi mozzanatai; hogy mily módon, arra példát mutatott az ez ősz folyamán Frankfurt a/M.-ban megtartott Neu Filologen Tag. (Lásd Brunó Eggert: Mitteilungen aus den Frankfurter Schulmuseum. 1912.)

A kiállításon nagy helyet fog elfoglalni az irodalomtörténet. Ez is történeti disciplina és azért e tárgyra is ugyanazok a megjegyzések illenek, mint a többi történettudományokra. A szemléltetésre bőséges alkalom nyílik. Kiállíthatók az irodalomtanítás segédeszközei, szemléltető képek, régi könyvek, okmányok, emlékek stb.

Szerepelhet a kiállításon a nyelvtan is. A francia könyvek sok érdekes képei és vázlatai mutatják, hogy mily értékesé lehet tenni az anyanyelv tanítását az elemi iskolában. Úgyes sémákkal szemléltethetjük a nyelvtani szabályokat, jó képekkel értelmezhetjük az egyes szavakat. E szellembe betekintést enged a franciák világhírű nyelvészótára, a „Petit Larousse illustre“. (Librairie Larousse Páris, 5800 képpel, 130 táblával, 120 térképpel.) Kiállításra alkalmas anyagot ad a fonetika, a hangok kiejtése, keletkezése stb. (Lásd Balassa József: „A magyar nyelv“ című könyvét, Athenaeum.) A munkáltató elvis érvényesülhet a kezdők nyelvoktatásánál. (Lásd Wigge könyvét: Der erste Sprachunterricht. Berlin, Gerdes u. Hödel.)

Mindezekből látható, hogy még a nyelvi tárgyak is a kiállításra aalkalmassá válhatnak. Ha a szakemberek e feladatot átgondolják, akkor azt fogják találni, hogy e tárgyaknál nemcsak irkák és könyvek állíthatók ki, hanem másféle dolgok is.

Rajz. A rajz természete olyan, hogy e tantárgynál nem kell hosszabban felsorolni a kiállítható tárgyakat. A magyar irodalomban a rajz reformmozgalma eléggé képviselve van nevezetes munkák által. Úgy a hamburgi (természet utáni rajzolás), mint az amerikai irány (önálló tervezés) egyaránt ismeretes és mind a kettőnek köszönjük, hogy a rajz az értelmképző tárgyak sorában oly előkelő helyet vívott ki magának és úgy látszik, hogy a jövőben még nagyobb szerepet fog betölteni. Erről és arról az érdekes haladásról, mely e tárgy keretében tapasztalható, szakszerű jelentést fognak tenni azok a rajztanár kollégák, kikkel együtt az ez évi drezdai inter-

nacionális rajzkiállítást megtekintettük. Nem akarok elibe vágni az ő beszámolásuknak. Bennünket, tanítóképző tanárokat a rajz értelmképző hatása érdekel különösebben, mely szerepet juttat a rajznak minden tárgynál. Nagyon hasznos volna, ha valaki vállalkozna annak a megmutatására, hogy miképen használható a rajz a népiskola összes tárgyainál. Oly magyar munkákra volna szükségünk, minők a Weberé, a Gürtleré, Elszneré, Seinigé. (Weber: Technik des Tafelzeichens. Teubner. — Seinig: Figürliches Gedächtniszeichnen. Halle. Keferstein. 0'75 M. — Seinig: Praxis des Gedächtniszeichnens 1910, Leipzig. Wunderlich. — Elszner: Aufgaben für Zeichnen u. Werk. A. Dresden. Müller Fröbelhaus. 3 M. — Gürtler: Kinderthümliche Faustskizzen. Leipzig. Wunderlich. Kiegészíti ezeket Englender u. Schinerl könyve: Das Zeichnen als Veranschaulichungsmittel beim Volksschulunterricht 1909. Bamberg. Buchner. 2'40 M.)

A tanítóképzői rajztanárok vannak hivatva arra, hogy kifejlesszék a modern rajztanítás methodikáját. Más iskolák rajztanárai kevesebbet foglalkoznak a rajz módszerével és nincs senki, aki annyira át tudná látni azt, hogy mit kellene tenni e téren, mint épen a tanítóképzői rajztanárok. Különösen az a fontos feladat vár reájuk, hogy a rajz értelmképző hatását igyekezzenek módszeresen kifejleszteni és ezt a köztudatba átvinni s továbbá a rajz szerepét megmutatni az összes tantárgyak tanításánál.

A rajzoktatás azon mezői, melyek inkább a művészeti nevelés szolgálatában állanak, közös munkatere az összes rajztanároknak. Hiszen a legtöbb rajztanár előtt a művészeti érdekek jelentősebbeknek látszanak a pedagógiai követelményeknél. Természetes azonban az, hogy a tanítóképzőben az esztétikai képzésről sem szabad megfeledkezni. A népiskolai tanterv és utasításban szép tanulmány olvasható az esztétikai nevelésről. Csak az a kár, hogy általánosságban maradt. A drezdai kiállítás mutatta meg azt nekünk, hogy hogyan lehet a gyermek ornamentális érzékét kifejleszteni és felhasználni az irkák, könyvborítékok díszítésére. (Lásd R. Bückner: Kindliche Verzierungskunst. Dresden. Holz & Pahl. 2 M., úgyszintén Weymann: Ornamentalische zeichnerische Arbeiten C. Heinrich. Dresden.) E. Weber kitűnő könyve tanít meg arra, hogy mennyi alkalom van az esztétikai nevelésre és a rajz nevelő szerepére ügyesen rámutatva, új lehetőségekre és új munkamezőre tud kikutatni. (E. Weber: Angewandtes Zeichnen. Teubner. 2'20 Márka.)

Kézimunka. Célszerű a kézimunka tanításánál különbséget tenni az értelmképző (nevelői) kézimunka és az inkább az eszté-

तिकai nevelés szolgálatában álló műhelyi kézimunka között. Az első az új népiskolai s a tanítóképzői tanterv s utasítás elvei szerint szerepet kap lehetőleg az összes tárgyaknál, amikor is ezt a tanítást munkáltató tanításnak nevezhetjük, a másik a tulajdonképeni slöjd. Az értelemképző kézimunka volt képviselve a kiskúnfélegyházai közgyűlésen, a Diviaczky Rezső által rendezett kiállításon. A kiállítás fényesen demonstrálta, hogy mily fontos szerepű lehet az értelemképző kézimunka a tanítóképzőben. Ez irány tudja csak megvalósítani azokat a követelményeket, melyeket az új népiskolai s tanítóképzői utasítás a kézimunkatanítás céljául kitűz. Nem akarom kicsinyelni a slöjd képző hatását sem. Megvan a slöjdnek is a maga szerepe. De kettő bizonyos. A slöjd-tanítás jelenlegi berendezése szerint bármely iskola tárgyai között helyet foglal, tehát nem tesz eleget a tanítóképzői új utasítás legfőbb elvének, mely szerint minden tárgy a tanítóképzés különleges céljait szolgálja s evvel szemben az értelemképző kézimunka szervesen beleilleszkedik az összes tárgyaknál felmerülhető tanítóképzői, didaktikai törekvésekbe. A Diviaczky-kiállítás jelentősége különösen abban van, hogy a munkáltató-tanítás szolgálatában álló értelemképző kézimunka elvét diadalra segítse, úgy hogy a miniszterium is ez elv nagy fontosságától áthatva, a tanítóképzői tanárok országos egyesülete elnökségéhez intézett rendeletében, ez elv álláspontján állva, felhívja az elnökséget, hogy a kézimunka illetén való fejlődése és a leendő kézimunkai tanmenet illetén való kidolgozása érdekében odahasson, hogy e gondolatok kialakulása és fejlődése minél eredményesebben s általánosabban meginduljon.

E rendelet által biztosítva van, hogy a kézimunka oly irányban fejlődjék, mely felé a tanítóképzés különleges céljai hajtanak. Biztosítva van a tanítóképzői tanterv s utasításban bennerejlő munkáltató-tanítás elsőbbsége. Tudjuk, hogy ez oktatásnak a külföldön óriási irodalma van már.

Minden tanár, ki érdeklődik a kézimunka folyton növekedő jelentősége és szerepe iránt, bizonyára élvezettel fogja lapozgatni a „Die Arbeitschule“ című folyóiratot, amelyből az irodalmat is megismeri. (Monatschrift des Deutschen Vereins für Knabenhandarbeit u. Werkunterricht Verlag Quelle & Meyer. Előfizetési ára egy évre 3 márka.)

A tanterv előírja a fizikai eszközök készítését. Aki csinos fizikai eszközöket akar készíteni, az észre fogja venni, hogy célszerű, ha a fizikai eszközök készítését egyszerűbb gyakorlatok

előzik meg. E gyakorlatok által szerzik meg a növendékek azt az ügyességet, hogy nehezebb eszközök készítésével is megbirkóznak. Ilyen értelemben dolgozott Hilsdorf Darmstadtban. (Der Darmsiädter Arbeitsunterricht. Selbstverlag. 3 M.) Ezt kiegészíti Magnus könyve. (Der praktische Lehrer. Hildesheim. Lax. 3'60 M.)

A modern kézimunka minden nemébe bevezet Denzer könyve. (Denzer: Schaffen u. Lernen. 2 kötet. Ernst Wunderlich. 9 M.) Továbbá Seinig: Anweisungen zum Werkunterricht. Halle. Keferstein. — Löffler, Lindemann: Mit Modelierholz, Schere u. Kreide. Leipzig. Hahn. 4'40 M. — Stiehler Moderner Werkunterricht. Leipzig. Dürr. 5 kötetből álló nagy összefoglaló munka.

Játékszerű kísérletezésbe bevezetnek Donáth ismeretes könyvén kívül Neuburger, Schnetzler, Scheid. (Neuberger: Ergötzliches Experimentierbuch. Berlin. Ullstein. 7'20 M. — Spiel u. Arbeit. Ravensburg. Mayer. 34 kötet, à = 0'60—3 5M.-ig.) A többi könyvet már volt alkalmam más tantárgyakkal kapcsolatosan felsorolni. Ne felejtjük el még főlemlíteni Oertli ügyes könyvét. (Handarbeiten für Elementarschüler. Zürich. Quell Fűszli. 3'20 márka).

A kiállítható tárgyakat, úgy hiszem, nem szükséges részletesen felsorolni. Hiszen ép az a körülmény, hogy a tanítóképzőben a rajzot és kézimunkát oly részletesen tanítják, okozza, hogy a tanítóképzők nagyobb megerőltetés nélkül, könnyen rendezhetnek egy kiállítást. Más iskolafajoknál a kiállítás rendezése nehezebben sikerülhetne.

A kiállítás szempontjából igen üdvös lesz különösen *az egyéni vagy a csoporttanítást kultiválni*. Ha minden növendék más-más tárgyat készít, akkor igen gazdag és változatos gyűjteményt kapunk a kiállítás számára.

Örömmel tudtuk az előbb felsorolt tantárgyaknál konstatálni, hogy az új tanterv és utasítás a tanítóképzés jövő fejlődése számára oly nagyszerű keretet biztosított, hogy benne megtaláljuk mindazt már intézményesen biztosítva, amiért a nyugat reformmozgalmai harcolnak.

Torna. A torna tantervéből és utasításából újból az a nagy koncepcióju felfogás szólal hozzánk. Amit a nyugat reformmozgalmai felvetettek a testgyakorlatok terén, azt mind a mi tantervünk is követeli. Csak kíváncsatos volna, hogy minél előbb közkinccsé váljanak a nyert tapasztalatok megfelelő képek, könyvek segítségével. Ez ügyben a kiállítás úgy hiszem, sokat fog lendíteni. Az utasítás szelleméből látszik, hogy oly torna az ideálja, minő a Jaques Dalcroz ritmikus tornászata. Követeli az utasítás „a ritmikus

érzék fejlesztését" (lásd 165. l.), ez pedig a ritmikus torna segítségével érhető el, mellyel egyszersmind biztosítjuk az utasítás által felsorolt többi célokat is. (165. l., 1. és 34. k.)

E módszer megismerhető a helleraui Jaques Dalcroz-intézet évkönyveiből. (Jahrbuch 1911. és Jahrbuch 1912. — K. Stork: Jaques Dalcroz. Seine Stellung u. Aufgabe in unserer Zeit.)

Egyik főfeladat az utasítás szerint a (szabad) gyakorlatok oly sorozatát megalkotni, melyek a négy évi tanítóképzői oktatáson keresztül elosztva, fokozatos nehézségű rendszert adjanak, úgy, hogy az I. osztály tornagyakorlatok elvégzése után csak az egy éven keresztül folytatott tervszerű gyakorlás által nyert ügyesség alapján lehetséges a II. osztályba átmenni. Ily gyakorlatok konstruálhatók a különböző assymetrikus és ritmikus szabadgyakorlatokból, melyek a test feletti uralmat, az ügyességet és gyors reakcióképességet biztosítják. E téren Jaques Dalcroz könyvein kívül sokat tanulhatunk Schmidt, Möller, Ekhart könyveiből. (Schmidt: Die Leibesübungen nach ihren körperlichen Übungswert. — Schmidt-Möller. Haltungs Vorbilder. 5 M. Teubner. — Möller: Der Vorturner. 2 M. és Zehnminuten Turnen. 1·40 M. Teubner. — Ekhardt: Der Turnunterricht entwickelt aus den natürlichen Bewegungsformen.)

A játékok és kirándulások érdekes módjai fejlődtek ki a külföldön. A serdülő ifju kalandos természetének megfelelőleg, nagyon kedveltek az angol scout, a német „Pfadfinder“ és a „Gelände“ és harci játékok, melyek a katonai nevelés szempontjából is nevezeteseek. (Lásd Schäfer: „Gelände Spiele“ és Stromhmeyer: „Turnen u. Spiel.“ Teubner. 2·80 M. — Kittel: „Kriegsspiele.“ 1·20 M. Teubner.) Ezen játékok mellett nem fogjuk elfelejteni sem a magyar játékokat, sem a népies tréfás játékokat.

A kiállításon képekkel, táblázatokkal szemléltethetjük törekvéseinket, hogy mily szabad, rend és ritmikus gyakorlatokat kultiválunk, hogyan használjuk fel a játékdélutánokat és a kirándulásokat, hogy rendezzük be a negyedórás naponkénti tornázást. Beszámolunk arról, hogy a céllovászat, korcsolyázás, táncitanítás, úszás, evezés stb. mi módon történik.

A kiállítás számára nagy anyagot ad a torna és testtan kapcsolata, a torna pszichofizikai alapjait magyarázó táblák, a torna élettani hatását illusztráló grafikonok. Végül ott lesznek a torna-szerek, tornaterem modelljei stb. —

A kiállítás felölheti a tanítóképzők egész életét. A részlete-

sebben tárgyalaton kívül képviselve lehet a zene, gazdaságtan, az ifjúsági egyesület, a gazdasági ismétlő iskola. Kiterjeszkedhetik továbbá a növendékek életére, az internátusi berendezésre, köz-tartási ellátásra, az iskolai ünnepekre, az ifjúsági önképzőkörökre stb.

Külön hely legyen biztosítva a tanárok az iskolán kívüli munkásság kiállítására. A tanárok munkásságára az irodalomban, a tanítótöbbségekben, a továbbképzés terén stb. Országos egyesületünk eddigi működésének bemutatása természetesen szintén nem hiányozhatik a kiállításon.

Teljessé tenné a kiállítás által adott képet, ha a tanítóképzés központi kormányzása is részt venne benne. Nagyon tanulságos lenne látni, mint növekedett éveken keresztül a tanítóképzés ügyosztályának ügykezelése, mint szaporodnak a kiadások, hogy nőtt a tanárok létszáma, fizetése, mint fejlődött ki az ügykezelés jelenlegi szervezete stb. Idetartozik az épített tanítóképzőkről való kimutatás, az új épületek tervei, modelljei. Egyes táblázatok s grafikonok segítségével nemcsak beszédessé tudjuk tenni a tanítóképzés költségvetését, ügykezelését, de azáltal, hogy összehasonlítjuk ezt a népoktatás többi ágaival, érdekes tanulságokra is bukkanhatunk. A számadatok grafikus ábrázolása életet önt a rideg adatokba és világos s határozott képet fog nyújtani mindenkinek arról a céltudatos s tervszerű munkálkodásról, mely a tanítóképzés felvirágoztatása érdekében történik.

Ha áttekintjük azt az óriási munkakört, mely a tanítóképzőkre vár minden tantárgynál és a tanítóképző-intézet életének minden mozzanatánál és átgondoljuk azt, hogy mi majd a kiállítás rendezése szempontjából kényszerítve leszünk arra, hogy az összes problémákat rendszeresen átgondoljuk, továbbá arra, hogy tervszerűen összefoglaljuk az eddigi eredményeket és szervezett munka-felosztás mellett szívesen dolgozzunk, akkor előttünk áll a kiállítás a maga teljes jelentőségében. A célból, hogy a kiállítás országos jellegét is minél jobban fokozzuk, számos gondolatokat lehet mérlegelés végett fejeztünk ki.

1. Nem volna-e jó a tanszergyárosokat és tanszerkereskedőket a kiállításon való részvételre felkérni?

2. Ha igen, akkor célszerű volna talán a kiállítást versenypályázatokkal összekötni. Ilyenekkel a vállalkozások részvételét, érdeklődését növelhetnők. Versenypályázat kihirdethető következő tételre:

a) Ki tudja a legcélszerűbb és legolcsóbb iskolapadot, falitáblát, tornaszereket stb. bemutatni.

b) Ki tudja legcélszerűbben, legolcsóbban az elemi iskola tantermét berendezni? (a tornatermet stb.)

3. Versenypályázat hirdethető az iskolaépület (népiskola és tanítóképző egyaránt) legcélszerűbb, legolcsóbb és legművészebb tervére. E terv mintául szolgálhatna a jövőben az iskolaépítésnél. E versenypályázatokra bevonnók az építő mérnöki és művészeti köröket.

4. Felszólítandók a könyvkiadók, könyvkereskedők a részvételre, minta tanári és minta tanulói könyvtárak bemutatása végett.

5. Érintkezésbe lépünk a rajzszerzők, toll, ceruza, iskolai füzetek és papírgyárosokkal, hogy őket is be lehessen vonni a kiállítók közé. Érintkezésbe lépünk a „Magyar Védő Egyesülettel“ a „Sorompó Ligával.“

6. Ne felejtjük el a kinematograf és vetítő gépeket sem a kiállítás rendezésénél. Kinematograf társaságok bemutatnák a kinematograf jelentőségét a tudomány és iskola szolgálatában.

7. Hasznos, ha az iskolaorvosok is résztvesznek a kiállítás rendezésénél.

8. Felszólítandók egyes egyesületek a részvételre. Így pl. a társadalomtudományi egyesület is bizonyára szívesen rendez egy kis iskola-hygeniai kiállítást, mert hiszen programjába tartozik, hogy a hygeniai ismereteket terjessze. Vállalkoznak a közművelődési egyesületek M. I. K. I. országos egyesülete. O. M. G. E. Egyesülete stb.

9. Egyes minisztériumok szintén nagyon szívélyesen viselik, hogy az ő törekvéseikről a nép minél többet tudjon, azért értesítendőek az egyes minisztériumok a kiállítás rendezéséről, hátha részt vesznek. Bizonyára részt fog venni a földművelési minisztérium a gazdaságtan tanárainak közvetítésével, hogy egyes fontosabb gazdasági ismeretek elterjedése érdekében propagandát csináljon. Az ipar és kereskedelmi minisztérium szintén nem fogja magát távol tartani, de a belügy sem, hogy azt kiállítsa, amit szükségesnek tart a tanítóképző-intézeti tanárok közvetítésével a nép között minél jobban elterjeszteni.

Minél többet tudunk nyújtani a kiállításon, annál jelentősebb lesz, minél több ember van érdekelve, annál jobban biztosítjuk a sikerét. Ne sajnáljuk a versenydíjakat. Minél több pályázatot tűzünk ki, annál több versenybírásgot kell létesíteni. Mindkettő növeli azok számát, kik a kiállítással közvetlenül érdekelve vannak. A vállalkozók bevonásával szaporodnának az érdekelt nem peda-

gógusok, a versenybírók létesítésével előkelő vezető férfiakat vonunk be magunk közé.

Hogy a kiállításra való készülés munkája a többi tanfériura is gyümölcsözővé tétessék, érintkezésbe lehet lépni az országos középiskolai és polgári iskolai tanári és tanítói testületek vezetőségével, hogy a kiállítással egy időben és egy helyen tartsák megközgyűléseiket.

A kiállítás sikeres rendezése érdekében mindenre kell gondolni. Célszerű lesz már a munka szervezéséhez hozzálatni. Minden képzőben már ez évben létesítendő iskolai ünnepéllyel egy kis kiállítás. E kiállításra való részvételre kisebb verseny-díjakkal ösztönözzük a növendékeket. E kis kiállítással elkészülünk a nagyra.

A kiállítás rendezésénél ne feledkezzünk meg a részletes szabályzatról, mely különösen tiltja a hiu versengést. Ha a növények munkái kiállíthatnak, akkor mindig fontos tudni, a megítélés miatt azt, hogy mily tehetségű. Legyenek képviselve a legrosszabb tanulók is, de legfőképpen az átlag képviseltetése a fontos. A legjobbak képviselése majdnem csak dekoratív értékű. Legyen megjelölve az elkészítés ideje, vajjon házi vagy iskolai, az önállóság foka (1. teljesen önállóan, 2. alapgondolatot és ösztönzést nyert, 3. a részletekben is segített a tanár, 4. másolt minta után). Minden kiállított tárgy azért magyarázó cédulával legyen ellátva, mely mindazt feltünteti. Ha ezekre a részletekre becsületesen ügyelünk, a csak pompázni akarókat visszautasítjuk, akkor joggal remélhetjük, pedagógiai szempontból értékes lesz a kiállítás. Ellenkező esetben időt rabló, a hivatásos munkától elterelő akadályozó tényező. A mult kiállítások némely szomorú tapasztalata figyelmeztet, hogy e meddő útra ne térjünk.

A szabályok létesítésén kívül a munkafelosztásnál kell már előre gondoskodni, hogy minden képző, minden szaktárgy képviselve legyen. Részletes munkaprogramm dolgozandó ki. Célszerű a kiállítást rendező bizottságnak a megválasztása, a sajtót informáló bizottság létesítése stb. . . .

Áttekintettük a kiállítás rendezésével kapcsolatosan a teendők óriási sokaságát. Láttuk volt, hogy mi a kiállítást a tanítóképzők fejlődése érdekében terveztük, hogy modern eszmék érdekes forrónása között a tanítóképző is a jobbért vívott harcban vegye ki intenzíven a részét. A gyakorlati pedagógia megújítása küszöbén állunk, vállvetve erősen kell dolgozni, hogy a népek kulturális versenyében utolsók ne maradjunk. Még most részt vehetünk az

előrehaladás teremtő munkájában, később, ha készen van az egész szolgálai másoló, passiv átvevők leszünk és veszélyeztetjük nemzeti egyéniségünket.

Igy tervezve a kiállítást, úgy hisszük, hogy az a magyar tanítóképzők fejlődéstörténetében örök becsü érdemeket fog szerezni.

Mindezért voltam bátor a kiállítás gondolatát a Tisztelt Választmány elé hozni, kérve, hogy indítványomat legyen kegyes elfogadni és egyszersmind arra, hogy e nagyfotosságú ügyben memorandummal a Nagyméltóságú Minisztériumhoz forduljon támogatásért.

Indítványom ez utolsó szakát legyen szabad még egy pár szóval megokolni. Igaz ugyan, hogy a kiállítás a mi erőnkől is létesíthető, mert hiszen minden képzőben vannak oly lelkes tanárok, kik az ideális cél érdekében a munkától vissza nem riadnak, de hogy a kiállítást *országos* jelentőségűvé tegyük, mint ahogyan azt legvitalisabb érdekeink parancsolják, az csak a minisztérium hathatós támogatásával lehetséges. Tekintve a nagy és ideális célt, a memorandum sorsa nem lehet kétséges.

Sárospatak, 1912. szept. 27-én.

Lechnitzky Gyula.

A szaktanár és a próbatanítások előkészítése.

Egy testületi vitatkozásból kifolyólag foglalkozom ezzel a tárggyal. Az volt a kérdés, hogy a IV. évesek próbatanításainak előkészítésénél milyen sorrendben foglalkozzanak az ifjúval a jelenlevő tanárok és mi legyen minden tanárnak a sajátos feladata.

Nézetem szerint a sorrend ez: szaktanár, pedagógia tanára, gyakorlatiskolai tanító.

Ez a sorrend magában foglalja az előkészítés mozzanatainak genetikai egymásutánját s ezzel egyben a résztvevő tanárok munkájának természetszerűen elkülönülő egységeit.

Minden tanításnak első feltétele az anyag ismerete, a tudás. Ezt a növendék a szaktanártól kapta. Még pedig a tantervi Utasítások szerint „oly színvonalon, hogy felette uralkodni és vele céljaihoz képest rendelkezni tudjon.”

Az előkészítés első feladata tehát az, hogy a szaktanár meggyőződést szerezzen arról, vajjon a próbatanításra kitűzött tételt a

növendék (és az egész osztály) tudja-e jól? Ez a „*conditio sine qua non*.”

A tanítás második feltétele a módszer, a pedagógiai elvek ismerete. Ezt az elméletet a növendék a szaktanártól és a pedagógia tanárától tanulta. Az előkészítés következő feladata tehát annak a konkrét pedagógiai keretnek a megjelölése lesz, amelybe a szóban forgó lecke belehelyezendő. Ezt a gyermektanulmányi kérdésekkel is kapcsolható munkát a módszertan tanára végezze.

Végül következik a gyakorlati kivitel: a tanítandó ismeretanyag mennyiségi megállapítása a gyakorlóiskola népiskolai céljai és lehetőségei szerint; az anyag tagolása, elrendezése: vázlat, gondolatmenet készítése; a rendelkezésre álló segédeszközök megjelölése; figyelmeztetés a gyakorlóiskola egyéb tanításaival való kapcsolatra. Ez a gyakorlóiskolai tanító feladata az előkészítésben.

Ugyanez a sorrend az írásbeli tervezetek megvizsgálásában és a próbatanítás bírálatában. Miután egy művészi tanítás úgy jön létre, hogy előbb a tárgyat tanuljuk meg, azután a módszer elméletét és csak ezt követi a tudatos cselekvés, a tanítás: azért az előkészítésnek és bírálatnak is ez a természetszerűleg kínálkozó sorrendje.

Ezzel szemben vannak, *akik a szaktanárt csak legutoljára engednék szóhoz jutni*. Ezt én hibának tartom. Tanítóképzésünk új tanulmányi rendjének épen az az igazi reform-oldala, hogy a szaktanárt is tanítóképzővé teszi. Amikor én a képzőben egy tárgyat tanítok, Utasításaink értelmében nemcsak arra vagyok figyelemmel, hogy ebből, mint valamely középiskolai tanár, pusztán a közműveltséghez szükséges tájékoztatást nyújtsam a növendékeimnek, hanem arra is, hogy ők ezt majdan a népiskolában tanítani tudják. Tehát megnézem a népiskolai tantervet és akként választom meg a magam anyagát, hogy azzal tanítványomat majdani tanításának érdekei szerint emeljem a népiskolai anyag fölé. És ezen célom ellen még akkor sem vétek, ha pl. deduktíve tanítom azt, amit a népiskolában induktíve kell tanítani. Nekem az a feladatom, hogy a *tárggyal* ismertessem meg a növendéket: a tárgy természetének, a tanítás fokának és a növendékek korának megfelelően. De mindig azzal a világos tudattal, hogy tanítványom az ő tárgyismereteivel rendelkezni és a népiskolai anyag felett *tárgyi szempontok erejével* is uralkodni tudjon.

Az Utasítások nem kívánják tőlem a népiskolai tanítás egyszerű másolatát, ami különben nagy lélektani tévedés lenne. Olvassa

el csak bárki *Nagy László* jeles munkáját az érdeklődés lélektanáról és be fogja látni, hogy minden életkornak megvannak a maga szükségletei és a tanítónövendéket, ha föl akarom emelni, nem kezelhetem kicsi gyermekként. Ez épen pedagógiátlan munka lenne! Képzőintézeti tanításom tehát nem a népiskolai eljárás utánzásával igazodik a tanítóképzés céljához, hanem egyfelől az anyag megválasztásával, másfelől a tárgy lényegének, lelkének, természetének és modern haladásának a megismertetésével. Vagyis mindazzal, amivel növendékemet tervszerűen és tudatosan „a népiskolai anyag fölé” emelem. Az *én* módszeremet az *én* tanításom foka és az *én* növendékeim kora szabja meg. Hogy aztán *ők* miként tanítsanak, vagyis a megismert és megértett tárgyat *ők* miként adják át a kicsi gyermekeknek, arra külön tanítom meg őket, amikor bemutatom és magyarázom a népiskolai tantervet és utasítást s a jelesebb vezérkönyveket. Szóval, amikor megtanítom arra is a növendékeimet, hogy a tudományos bankót hogyan kell népiskolai aprópénzre felváltani. Magától értetődik, hogy amiben a képzőintézeti és a népiskolai tanítás teljesen fedi egymást, abban úgy kell nekem is eljárnom, mint a jó néptanítónak.

Mindezekből az következik, hogy *a tanítóképzés alapmunkája tőlünk szaktanároktól indul ki* és nemcsak szaktanárok, de pedagógusok is vagyunk mindannyian! A képzőintézeti tanítás adja meg a növendékeknek azokat a magasabbrendű, de mégis a népiskolai oktatás érdekeihez alkalmazott ismereteket, amelyek tanítói művészetének első feltételei és alapkövei. Megadja — minden tantárgy ismeretelmélete szerint — a világos látást biztosító tárgyi szempontokat, a tudás korszerű színvonalát. De megadja még a népiskolai módszert is.

Ezért igenis: *az alapvető munkát végző szaktanárnak kell előre menni az előkészítésnél.* Ő tudja, hogy a tárgyat növendéke miképen tanulta s nemcsak joggal elvárhatja, de kötelessége is arra törekedni, hogy a próbatanításban az ő munkája érjen népiskolai végcélhoz!

A gyakorlóiskola nem a tanítóképző fölé rendelt intézmény, amelyhez a *mi* tanításunk igazodik. Hanem ellenkezőleg: a gyakorlóiskola a képzőintézet tárgyi és pedagógiai oktatásának a népiskolai illusztrátora. Tanítójának épen azért nagyon jól kell ismernie a szaktanárok munkáját, hogy a gyakorlót a képzőintézet tanításával felfogás és modern színvonal tekintetében mindig összhangban tarthassa. Erre pedig az előkészítések nyújtanak neki

alkalmat, amikor minden egyes szaktanár tanításával, aki végtére is jobban ráér és hivatottabb a tudomány haladását figyelemmel kísérni, megismerkedhetik. A népiskolai tanításnak nem kell tudományosnak lennie, de egyeznie kell a tudományos igazsággal.

Ha a dolog nem így lenne, akkor a tanítóképzés egész belső reformja, amely a képzőintézeti tárgyakat egytől-egyig *a hivatásszerű képzés szolgálatába* állítja, a szaktanárokat pedig egytől-egyig tárgyuk népiskolai pedagógusaivá is teszi: nem nyerne természet-szerű és megfelelő megoldást.

Lehetetlen, hogy nekem a történelmet a hivatásszerű képzés szolgálatába kelljen állítanom és népiskolai módszerét is eltanítanom, sőt mintatanításokat tartanom, anélkül, hogy enyém lenne a próbatanítások irányításánál is az alapvető munka és az én intencióim kellő érvényesülésével folyjon le az előkészítés. Én nem is elégszem meg azzal, hogy ott csak a növendék helyes tudásáról győződjem meg! Én többnyire a módszerhez *is* hozzászólok és a pedagógia tanárának inkább csak az általános didaktikát és a lélektani vonatkozásokat, a gyakorlóiskolai tanítónak pedig a konkrét népisk. gondolatmenet megállapítását engedem át. Nem tűztem soha össze sem *Urhegyi*, sem *Szentgyörgyi*, sem *Orbán* gyakorlóiskolai kollegáimmal; sem *Láng*, *Karoliny*, *Barcsai* kartársaimmal, a pedagógia tanáraival, ezen a munkafelosztáson. Joggal hivatkozhatom tehát a kivihetőségére.

Helyesen hangsúlyozza egyébiránt az Utasítás a tanári testület, tehát az egész oktatás kívánatos *összhangját*. Ezt meg is lehet teremteni konferenciákon, hospitálásokon, sőt magánbeszélgetések kapcsán is. A főszerep ebben az *egyeztetésben* a pedagógia tanárának jut. A próbatanítások előkészítése és bírálata kitűnő alkalom az együttműködő tényezők összehangolására. Összeegyeztetjük a nézeteinket és tanulunk egymástól. Sokat tanultam a gyakorlóiskolai kollegáimtól ilyen alkalmakkor, valamint a pedagógia tanáraitól. És ők is elfogadtak tőlem egyet-mást. Kötelességemnek éreztem figyelemmel lenni a népiskolára, de azon voltam mindig, hogy a gyakorlóiskolai történet, alkotmánytan és földrajztanítás *az én képzőintézeti tanításomnak legyen népiskolai megfelelője*.

Mi szaktanárok tehát valamelyest *irányt szabunk a gyakorlóiskolának*. Ha netalán túloznánk: ott van a népiskolai lehetőségeket hajszálpontossággal ismerő gyakorlóisk. kollegánk és mellette a gyermektanulmány tanára (a szorosabban vett pedagógus): ők ezt éber figyelemmel ellensúlyozzák. Emellett ez utóbbi, az intézet

pedagógiai elméletének kiépítője, folyton *egyezett*. De mi nem fogunk „túlozni“, ha *minél jobban igyekszünk megismerkedni a gyakorló-iskolával*; nemcsak próbatanítások alkalmával, hanem azzal is, ha időről-időre oda is eljárunk hospitálni. Úgynevezett mintatanításaink is közelebb hoznak bennünket a népiskolai gyermek lelkéhez.

Azzal pedig, ha szaktanároknak a gyakorlóiskola irányításában, amely végtére is az ő pedagógiai munkájuk demonstrálója, ilyen befolyást követelnek, épenséggel nem vélek véteni a *kölcsönös* alkalmazkodás elve ellen és nem vélem megölni a gyakorlóiskolai tanító egyéniségét. Kollektív munkában (társas zenében) semmiféle egyéniség sem érvényesülhet korlátlanul. Különös lenne, ha őt abszolút tekintéllyel és szabadsággal ruháznók fel és el nem várnók a képzés legfőbb érdekében tőle is azt az alkalmazkodást, amely a gyakorlóiskolát a képzőintézet tanításával szerves kapcsolatba hozza; annak mintegy függvényévé, a lelkétől lelkezett és a saját vérén nevelt gyermekévé teszi. Ennek a kapcsolátnak a szem előtt tartásával fejtse ki a gyakorlóiskolai kartárs az ő egyéni tanítói művészetét! Pompás gyűjtőlencse legyen az ő lelke, amely a szaktanárok lelkéből minden értékes sugarat összefoglaljon és a saját egyéniségébe olvasszon.

Két viszony szerint foglalom tehát össze a véleményemet.

Az egyik az a viszony, amelyben *tudás* és *tanítás* állnak egymással. Itt a genetikai sorrend meg van adva: első az ismeret, második a tanítás.

A másik az a viszony, amelyben a *képzőintézet* és a *gyakorlóiskola* állanak egymással. A képzőben kezdődik, a gyakorlóban folytatódik a tanítás művészetébe való bevezetés. Tehát itt is meg van adva a genetikai sorrend. Első a képzőintézet elmélete, második a gyakorlóiskola gyakorlata.

Mindkét viszonynál fogva tehát *a szaktanáré az első feladat*, a második a pedagógia tanáraé, harmadik a gyakorlóisk. tanítóé.

Ez a sorrend pedig a világért sem „rangsor“ is egyszersmind. Mert abban a kollektív munkában, amelyet egy cél érdekében együtt végezzünk: mindenkinek a dolga egyforma jelentőségű. Az egymásutánt csupán a fejlődés természetszerű menete szabja meg.

A máramaroszi testület ilyen értelemben állapította meg az előkészítés, felülvizsgálat és bírálat sorrendjét.

Keszler Károly.

A gyakorlóiskola megosztása.

A tanítóképző tanításának középpontja a gyakorlóiskola. Azért mindent el kell követnünk, hogy a gyakorlóiskola munkája mintaszerű legyen. Ennek számos feltétele közül csak néhányat említek, melyekre jelen okoskodásomban építhetek.

I. *A gyakorlóiskola tanítójának munkaerejét ne kössük le túlságosan.*

1. Mert a fáradt ember lelke nem termel eszméket, munkájában sablonok szerint igazodik.

2. A kimerült embernek nincs kedve, nincs is módja tovább képeznie magát, nem tud lépést tartani a pedagógia fejlődésével.

II. *A gyakorlóiskola ne legyen teljesen osztatlan (minimális) népiskola.*

1. Mert növendékeink elvesztik a népiskolai tanterv magasra tűzött céljába vetett hitüket.

2. Tanítóképzőink oly községekben vannak, amelyekben a népiskola teljesen, vagy legalább részben osztott.

3. Az osztott iskolák aránya állandóan nő.

4. A kezdő tanítót nem szabad mindjárt a legbonyolultabb feladat elé állítani.

III. *A képzőintézeti szaktanárok tevékeny részt vegyenek a gyakorlóiskola munkájában.*

1. Ezáltal megismerkednek a népiskolai gyermek testi és lelki fejlettségével s a tanításban értékesíthető szellemi kincsével.

2. Megpróbálhatják szaktárgyak népiskolai feldolgozását és eleven kapcsolatot teremthetnek képzőintézeti szaktárgyuk és a népiskola között.

3. Mutathatnak módszeres mintákat és hozzájárulhatnak a népiskolai módszerek továbbfejlesztéséhez. Eddig a gyakorlati tanítók intuitív módon, az elméleti pedagógusok elvont vagy kísérleti úton dolgoztak s igyekeztek a módszereket javítani. Álljon melléjük a szaktanárr s egyengesse szaktudásával a tanítás útjait.

Az első két pont kívánalmainak eleget tesz a kéttanítós gyakorlóiskola. Ez régi óhajunk. Országos egyesületünk, tanteszületek és egyesek hangoztatják ennek nagy jelentőségét. Ha minden intézetnek lesz két gyakorlóiskolája, egy-egy tanító munkaköre szűkül. Munkaerejéből azonban nem veszíthet el semmit, mint ahogy a köteleességek szaporodásával sem gyarapodott — s a tanító a kisebb kört behatóbban munkálhatja. Erre pedig a gyakorlati kiképzés szempontjából nagy szükségünk van.

Hogy e kívánságunk mindeddig nem valósulhatott meg, ennek bizonyára érdekkörünkön kívül álló okai vannak, melyek kiderítése nem lehet célom. Ha haladásunk útját erős gát állja, megálljunk-e? Nem, kikerüljük a gátat s mellék ösvényt keresünk, mely előbbre visz. Ezt parancsolja a fejlődés törvénye. Egy-egy megállapodás nem árt. A történelemben is, a szerves fejlődésben is erőgyűjtő és erő kifejtő korszakok váltakoznak. Erős a hitem, hogy igaz ügyért küzdünk s elérkezik az alkotás időszaka itt is.

Lássuk harmadik kívánságunkat, mely a tanári mintatanításokról és a tanároknak a gyakorlati kiképzésben kifejtett munkájáról szól. Vizsgáljuk ezt közelebbről:

1. A tanár mintatanítása nagyjelentőségű methodikai szempontok alkalmazását mutatja. Ezek ex cathedra le is vonhatók belőle, *csak* „külsőségekben“, stílusban, modorban, hangban, nem felel meg a gyermekek fejlettségének.

2. A tanár mintatanítása még külsőségekben is teljesen mintaszerű, csak nem épít a gyermek meglévő ismereteire, olvasmányaira stb. s nem egyengeti a következő tanítások anyagát.

3. A tanár mintatanítása nem hétköznapi tanítás.

Nem folytatom, mindenki tud még néhány „csak“-ot s ezek mind ismétlődnek az előkészítésekben s a bírálatokban is. Ebből mi következik? Mindenki végezze a maga munkáját. A szaktanár a tanítóképzőben, a gyakorlóiskola tanítója a gyakorlóiskolában tanítson. Ez radikális döntés s csupán azt kérdezhetnők, hogy tudja-e a képzőintézeti tanár függetlenül a népiskolai vonatkozásoktól tárgyát szakszerűen (leendő tanítóknak) tanítani.

Uj tantervünk a gyakorlóiskolát állítja a tanítóképzés középpontjába s ezzel kijelöli a képzőintézeti tanártól megkívánt első képességét: *Jó tanító legyen!*

Azt hiszem ez nekünk is benső, titkolt óhajunk. Egy kis önmegfigyelés és tárgyilagos önmegítélés csakhamar meggyőz arról, hogy szaktudásunk és pedagógiai tanulmányaink mellett csupán kis gyakorlatra s a gyermekekkel való közvetlen érintkezésre volna szükségünk s jó tanítók lennénk. A gyakorlóiskola munkáját, az előző tanítások anyagát, a gyermekek gondolkozásmódját, szellemi fejlettségét és munkabírását kellene ismernünk s mintatanításaink mintaszerűbbek, előkészítéseink gyakorlatiabbak, bírálataink meggyőzőbbek lennének.

Erre módot kerestem s azt hiszem találtam is olyat, mely a gyakorlóiskola ügyét is előbbre viszi, addig is, míg két tanítót kapunk.

1906-ban a miniszterium Molnár Oszkár barátommal a budai képző gyakorlóiskolájához tanításra beosztott. Mig a tanári kar felvonult bírálatra, mi ketten felváltva, Molnár barátom a nyelvi és történeti, én a számtani és természettudományi tárgyakból tanítottunk. Kezdetben kedvetlenül, kényszerből, később buzgalommal, szeretettel.

A II. ker. tanítónőképző gyakorlóiskolájából Bizell Margit rajztanításának szép sikereit ismerjük.

Ez év folyamán a VI. ker. tanítónőképző gyakorlóiskolájában Pataky Vilmos énektanításait kísértem figyelemmel s látom mint épít ki lépésről-lépésre új tanítási módszert.

Saját intézetünkben a mintatanítások alkalmával az egyéniségek megbecsülhetetlen intuitív megnyilatkozását észlelhettem, melyek gyakorlatilag kiművelve művészi kvalitásokká fejlődhetnének.

A szászországi képzőkben a tanárok gyakorlóiskolai munkájának üdvös eredményeit közvetlen tapasztalatból megismerhettem.

Ezek a tapasztalatok és élmények, melyek arról győztek meg, hogy a gyakorlóiskolai tanítás megszerethető, sikerekre vezet, új módszerek kiépítésére alkalmas és a tanítói egyéniség megnyilvánulásának legalkalmasabb helye, lassan egy gondolatot determináltak lelkemben, mely a tudat alatt lassan érlelődött.

Nem pusztá ötlet, amikor ajánlom, hogy próbáljuk valamely intézetben a gyakorlóiskola olyanféle megosztását, hogy *a gyakorlóiskola tanítója az alsó négy osztályt egységesen, a szaktanárok közül pedig néhány, a felső két osztályt szakrendszer szerint tanítsák. A hat osztály tanulói közös teremben egy tanító vezetése alatt együtt vannak s a két felső osztály tanulói csak tanításra vonulnak egy másik tanterembe.*

Ez a beosztás felszabadítja a gyakorlóiskolai tanító munkarejének egy részét és szűkíti munkakörét, minek természetes következménye a gyakorlóiskolai tanító önképzésének lehetősége és behatóbb, tudatosabb munkája.

Ily módon az osztatlan iskolából félig osztott iskola lett, melyben az alsó négy osztályban pl. 28, a két felsőben pedig pl. 15 óra közvetlen tanítás lehet.

Végül módot nyújt a szaktanárnak, hogy tárgyát a népiskolában önállóan s intencióinak megfelelőleg feldolgozhassa. Azt hiszem el tudja képzelni mindenki, milyen nagy hatással volna ez a szaktárgyak módszerének képzőintézeti tanítására s mennyire emelhetné ez a gyakorlati kiképzés színvonalát.

Mielőtt azonban e képek fejtegetésébe bocsátkoznánk, lássuk a kivitel lehetőségeit.

Az iskola típusa megfelel a kéttanítós iskolának, melynek azonban nem az alsó, hanem a felső tagozata kétosztályú.

Indokolom ezt azzal, hogy a szaktanárok érdeklődési köréhez közelebb állnak a felső osztályok és hogy ott megengedhető a szakrendszer, amennyiben megfelelnek a polgári iskola alsó két osztályának, ahol csakis szakrendszer szerint tanítanak.

Az alsó tagozat négyosztályú. Órabeosztása lehetne pl. ez:

	I.	II.	III.	IV.	Össze- sen
Hittan	1		1		2
Magyar nyelv	3	3	2 ¹ / ₂	2 ¹ / ₂	11
Mennyiségtan	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	6
Beszéd és értelemgyakorlat .	1	1	—	—	2
Földrajz.	—	—	1	1	2
Rajzolás		1		1	2
Éneklés.			1		1
Testgyakorlás		1		1	2
					28

A felső tagozat kétosztályú. Órabeosztása lehetne pl. ez:

	V.	VI.	Össze- sen	Tanítója
Hittan	1		1	hitoktató
Magyar nyelv.	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	3	magyar tanár
Mennyiségtan	1	1	2	számtan tanár
Történeti tárgyak.	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	3	történet tanár
Természettudományi tár- gyak és gazdaságtan .	1 ¹ / ₂	1 ¹ / ₂	3	természettudomá- nyok egyik tanára
Rajzolás	1		1	} pl. gyakorlóiskola tanítója.
Éneklés	1		1	
Testgyakorlás	1		1	
			15	

Ez csak példa, a felosztás a megfelelő tanártestület által volna megállapítandó.

Ilyen beosztás mellett a III. évesek az első tagozatban tanítanak, a módszertani indukciókhoz pedig mindkét helyen gyűjthetnék az anyagot. A IV. évesek A és B csoportban váltakozva az alsó és a felső tagozatban taníthatnának.

Az előkészítések és bírálatok szintén két csoportban tarthatók. Az alsó tagozatban a pedagógia tanára és a gyakorlóiskolai tanító, a felső tagozatban a pedagógia tanára és a szaktanár, ki egyszersmind tanító is, készítenének elő és bírálnának.

Ezen rendszer felmentené a szaktanárokat a bírálat és előkészítés tétlen meghallgatása alól is és a gyakorlati órák célszerűbb elhelyezését tenné lehetővé.

Ez a beosztás sem teszi fölöslegessé a második gyakorlóiskolai tanítót, de megmutatja, hogy anélkül is segíthetünk a mostani állapoton.

Azonban ne felejtjük el, hogy a népiskolai fokon nagyon szükséges, hogy az osztályoknak legyen egységes feje, vezetője. Azért a szak-rendszer mellett is a gyakorlóiskolai tanító marad a két felső osztálynak a vezetője. Tanít is egy-két tárgyat, de ő biztosítja a rendet, vezeti az iratokat s felügyel a csendes foglalkozásokra. Ha lesz két gyakorlóiskolai tanító, mindegyik egy tagozatot vezet — mely akkor más beosztású — a szaktanárok tárgyukat azonban valamely osztályban akkor is rendszeresen taníthatják.

Tegyük kísérletet ebben az irányban, talán sikerekre vezet. Aki bírálni óhajtja e gondolatokat, ne a részleteket tekintse, azt ugyanis mindenki saját szemüvegén nézi. Lássá az eszmét!

E gondolataimat tovább fogom fűzni, tudom hogy ez hálátlan terület, azért talán szükséges is kijelentenem, hogy engem csak elvi szempontok vezérelnek s azokban önzetlenül kimondom véleményemet.

A szaktanárok bizonyítsák be, vagy mondják ki, hogy munkájukat a gyakorlóiskolai szempontok nélkül is elvégezhetik. Akkor a módszertan tanítását kell másként szerveznünk s talán megtaláljuk a helyes utat.

A gyakorlóiskolai kollegák úgy érzik-e, hogy nincs szükségük továbbképzésre, hogy teljes mértékben tudják követni az elméleti pedagógia haladását?

Ezekről jövőre!

Quint Fózsef.

Mozgalmak a külföldi tanítóképzés terén.

A Deutscher Ausschuss für den mathematischen und naturwissenschaftlichen Unterricht 1908 óta a német természettudósok és orvosok által a matematika és természettudományok tanítására megállapított, általános határozatok keretében foglalkozik a képzőintézeti természettudományi és matematikai tanítás reformálásával. Kraepelin, Poske, Wagner, Lietzmann összeállították ezen tárgyak részletes tanmenetét és általános elveket a képzőintézeti oktatás szervezésére.¹⁾

1. A tanítóképző a nyolcosztályos népiskolára épüljön s legalább hat évfolyamos legyen.

2. A tanítóképzésben megkülönböztethető általános és szakképzés. A szakképzés az általános képzés végére teendő.

3. A tanítóképzők egységesen szervezendők, preparandiák és proszemináriumok beszüntetendők.

4. A hatosztályú tanítóképző belső szervezetében, berendezésében, felszerelésében és a tanárok képzésében a felső iskolák színvonalát közelítse meg.

5. A tanítóképző elsősorban szakiskola s mint ilyen a tanító hivatását s a nemzeti kultúra eredményeit vegye tekintetbe tantervének összeállításában.

6. Az óraszám megállapításánál különösen sok órát kapjanak azon tárgyak, melyek tanításához gyakorlatok, gyűjtemények, eszközök szükségesek vagy amelyekben valamely tudományos módszerrel kell elsajátítani s amelyekhez nem juthat később a tanító, ellenben azon tárgyak, melyek nem mindenkinek szükségesek (idegen nyelvek) vagy amelyeket magánuton olvasgatással tudnak elsajátítani a növendékek, kevesebb órában vétessenek fel. Zene csak oly mértékben tanítandó, hogy a tanító éneket tudjon tanítani a népiskolákban. A heti óraszám 32 óránál több ne lehessen, melyhez 4 fakultatív óra járulhat, olyan beosztással, hogy a növendékeknek legalább három szabad délutánjuk legyen.

7. A tanulás tudományos alapon történjék s fejlessze a növendékek öntevékenységet és ítélőképességét. A növendékek ismerjék meg azok módszerét. Nagy gondot fordítsunk a gyakorlatokra.

¹⁾ Vorschläge für den Mathematischen Naturwissenschaftlichen und Erdkundlichen Unterricht an Lehrerseminaren. Teubner 1812. 1-80 M. Ezen sorozat 10. száma: Klein: Aktuelle Probleme der Lehrerbildung. 11. száma: Muthesius: Grundsätzliches zur Volksschullehrerbildung.

8. A tanárok tudományos képzést nyerjenek.

9. A tanítóképző felső osztályában a tanítás két csoportra tagolódjék. Ezáltal kizárható a túlterhelés s mindenki kedve és tehetsége szerint képezheti magát.

Ezen általános szempontok után a mennyiségtan-természet-tudományi tárgykör tárgyainak tanterve és óraterve következik, melynek tanulmányozását a mennyiségtan, természettudományok és földrajz szaktanárainak ajánlhatjuk.

Quint Fózsef.

Különfélék.

Filozófiai vonatkozások a matematika és fizika tanításánál.

Modern fizikusok, matematikusok és filozófusok újabb műveinek tanulmányozásánál érdekes kölcsönhatást figyelhetünk meg. Természettudósokat és matematikusokat korunk divatos áramlata a filozofálás útjára tereli, filozófusaink pedig természettudományi és matematikai eszmékkel telítik meg a filozófiai disciplinákat.

A fizikus nem elégszik meg a törvények, elméletek egyszerű ismertetésével, éles kritikai vizsgálat tárgyává teszi azt ismeretelméleti szempontból is és filozofice értékeli azokat.

A filozófus pedig konkrét jelenségekről, mint fény, hang, mágnesség, elektromosság stb. értekezik s némelyik úgy beszél azokról, mint szimbólumokról, nem létező tapasztalati tényekről, melyek gondolatainkban existálnak csupán.

Matematikusok filozófiai vizsgálat alá veszik a matematika tartalmát, eredetét, bizonyítja némelyik, hogy az is empirikus eredetű, mint minden tudomány, hogy az is a tapasztalatból van absztrahálva!

A matematikusok és természettudósok filozofálnak, a filozófusok pedig egészen a XVIII. század univerzáló mathematicizmusának hívei. Ott van Helmholtz, Ampère, Mach, Poincaré stb. valamennyien metafizikai teóriák alkotói!

Mióta pedig a matematikai eljárásnak a természettudományok terén való alkalmazása oly bámulatos lendületet adott e tudomány-

nak, filozófusaink matematikai vonatkozásokat igyekeznek bevinni filozófiájukba, vagy ahol ez semmiképen sem sikerül, ott legalább — mint Bergson, — a kvalitások differenciálásáról és integrálásáról beszélnek.

Ott van Natorp,¹⁾ Cassirer,²⁾ Cohen³⁾ stb. egész filozófiai gondolkodása az infinitezimalis analízis gondolatától van átitatva; az ész hatalmi megnyilatkozását a matematikai abszolút fogalmak rendszerében látják s ezt igyekeznek minden valóság alapjává tenni. A pszichológia, etika, logika legreálisabb vonatkozásait pusztán matematikai fikciókhoz kapcsolják. F. Lieder⁴⁾ úgy beszél a pszichikai energiáról, mintha koordinált tag lenne a fizikai energiák szisztematikus rendszerében. H. Cohen⁵⁾ neokantista filozófus etikájának formáldeduktív és szociálkritikai módszerében azon gondolat jut kifejezésre, hogy a tiszta gondolkodás alapvonásai csupán a matematikai metódussal kapcsolatban juthatnak abszolút érvényre. Cohen szerint a jogtudomány az erkölcstannak matematikája, a szociológia és lélektan pedig épen úgy alkalmaztatnak az erkölcsstanra, mint a matematika a természettudományokra. Vagy ott van a szintetikus logika a gondolatok matematikai jelöléseivel és a gondolatfolyamatok grafikus ábrázolásával.

Természet-filozófusok és matematikus-filozófusok műveinek ismeretelméleti reflexiói érdekes és mély jelentőségű gondolatokhoz juttatnak a matematikai és természettudományi tárgyak tanítási módszerét illetően s így azok legabsztraktabb filozófiai elmélkedései konzekvenciáikban gyakorlati jelentőségüekké válnak.

Ha például a matematikus-filozófusok általánosan megegyező felfogásait az elemi és felsőbb mateziszról tesszük meggondolásunk tárgyává, szükségképen a képzők számtani anyagának egy új szempont szerinti beállítására jutunk. Nem azon célból, hogy ezáltal a matematika nagyobb teret nyerjen — hisz így is tartanunk kell a jelöltek sokoldalú túlterhelésétől, — a leendő tanítónak csupán didaktikai tudása fejlesztését célozza ez új anyagkombináció.

Matematikus-filozófusaink ugyanis nem kívánják az elemi és felsőbb matematika (differenciál-integrál) szigorú elhatárolását, azzal indokolva, hogy bármely része a matematikának elemivé válik

1) Natorp: Die logischen Grundlagen der exakten Wissenschaften.

2) Cohen: Logik der reinen Erkenntnis.

3) Cassirer: Das Erkenntnisproblem.

4) F. Lieder: Die psychische Energie und ihr Umsatz.

5) Cohen: Ethik des reinen Willens.

azonnal, amint azt kellőképen átdolgozott és átgondolt formában nyújtják.

S ha *e kétségkívül jogosult felfogáshoz* kötjük a képzők számtani oktatását — ha igaz az, hogy a felsőbb matematika problémáiba épen oly könnyűséggel be lehet vezetni a jelöltet, mint az elemi matematika titkaiba, — fölmerül a kérdés, hogy miért nem indulunk ki a képzők számtani oktatásánál a függvény fogalmából, *miért nem helyezzük a módszer szempontjából fontos számtani oktatás súlypontját a függvénytanra, ami a helyes matematikai módszer megértésének és kifejlesztésének kétségkívül legbiztosabb útja.*

A jelölt 8 évi számtantudását hozza a képzőbe; a hozott ismeretek kiegészítése, számolási képességük emelése csak az egyik föladata lehet a számtani oktatásnak. A cél másik, nem kevésbé fontos komponense *a népiskolai számtantanítás módszerének megismertetése kell, hogy legyen* — mert az „Utasítás” szavaival élve: „a tanítóképző intézet a népiskolai tanítói módszer szakiskolája”, ami azt jelenti, hogy egy bizonyos ismeretkvantummal való fölszerelés mellett — *a módszer a centrális kérdése.*

S azt állítjuk, hogy ezen matematikai módszer magasabb szempontjait lehetetlen a függvénytan alaposabb ismerete nélkül elérni, hogy enélkül *az alpműveletekben rejlő — logikailag szükség-szerű összefüggés is rejtve marad — enélkül a jelölt nem ismerheti meg tárgya alapjait*; a tanítónak pedig ex fontibus kell ismerni tudása anyagát. Más lesz a közlés formai struktúrája — mondja Pauler Á. egyetemi tanár „A tudomány fogalma” c. munkájában, — ha annak legmélyebb alapjaiul nem a pszichologia, *de a tiszta logika szolgál.* Már pedig a *megismerés szempontjából logikailag elsőbb és egyszerűbb a függvény fogalma* az alpműveletek közötti kapcsolatoknál; a logikailag első nem fedi a pszichologiai első. A megismerés logikai mozzanatait szigorúan el kell határolnunk annak pszichologiai föltételeitől. *A megismerési aktusban a logikai elsőből kell kiindulnunk*, „a benne rejlő logikai összefüggés észrevételése — mint pszichologiai élmény, — a legértékesebb konkluziókra vezető gondolataktusokat váltja ki”.¹⁾

Ha pedig a függvény fogalma az elsőbb és egyszerűbb, *akkor a számtani gondolat tartalmak logikai rendje követeli, hogy abból induljunk ki*, mert csak így érthetjük meg *a matematikai gondolat keletkezését*, csak a függvénytani ismereteken át haladhatunk a mate-

¹⁾ Korniss Gy.: Okság és törvényszerűség a pszichológiában.

matikai gondolkodásra való szoktatáshoz és a számtan tanításánál követendő utak *didaktikai értékét* is csak ennek tudása világíthatja meg. Annak illusztrálására, hogy mily mély betekintést nyújt a számtani alpműveletek lényegébe, azok végső alapjainak tulajdonképpen már ismeretelméleti elemzése, ajánlom az érdeklődőknek P. Natorp kiváló ujkantianus bölcselelő „Die logischen Grundlagen der exakten Wissenschaften“ c. műve idevonatkozó teóriájának tanulmányozását.

De filozófiai alapvetést követelnek a természettudományi tárgyak is a *módszeres eljárás* egyetemesebb szempontokból való vizsgálatára nézve. *A fizika logikai alapjait sem láthatjuk filozófiai háttér nélkül*, enélkül az alapfogalmak homályos fikciók maradnak — s a fogalmi jellegű természeti törvények logikai eredete sem fedezhető fel. Mert mi a fizika lényege? törvényeink foglalatja. S hogyan jutunk e törvényekhez? tényekből, tapasztalatokból, a jelenségek valamely csoportjának megfigyeléséből. Igen — de e megfigyelés össze van kötve azok teoretikus interpretációjával, mert egy fizikai törvény nem a tapasztalt ténynek egy fizikai terminológiával való kifejezése csupán. Mikor a tényből egy törvényhez jutunk, mikor azon törvényszerűség okát kifejezzük, az érzéki szemléletből egy érzékfelettihez, a konkrét valóságból egy metafizikai szférába jutottunk, tapasztalásunk eredményeként egy absztrakt és szimbolikus itétetet mondunk ki. S éppen ezért van szükség a filozófiai gondolkodásra, hogy lássuk a megismerés oscilláló processzusában a perceptuális valóságtól a tisztán gondolati megállapodásokhoz vezető utat, hogy szigoruan elhatárolhassuk a pozitív érzéki benyomásokat a tudományos koncepcióktól.

Ebből tehát az következik, hogy tisztán pontos kísérletezés és a tények szigorú megfigyelése által nem lehet még a tanítójelöltet a fizikai tanítás módszeres eljárása szempontjából oly döntő fontosságú természettudományi gondolkodáshoz szoktatni. Ez csak az egyik komponens és a jelenségek leírására vezet. A másik a természettudományok extrafenomenális világából adódik. Miután a fizika tanításánál célunk nem csupán a jelenségek leírása — hanem azok megmagyarázása, okainak, hatásának kutatása. (Megjegyezzük, hogy a legújabb fizikai irányzat ezt is mellőzendőnek véli — s igen helyesen csupán a funkcionális vonatkozásokat igyekszik megállapítani, ahelyett hogy a jelenségek okait és hatását kutatná! Legközelebb erről is lesz szó.)

A magyarázat pedig csak metafizikai lehet — mert az ok a

jelenségekből, meg nem konstruálható. S a magyarázatul szolgáló *hipotézisek értékének megállapítása ismeretelméleti és fizikai szempontból, az alapelvek és alapfogalmak igazi jelentőségének megítélése fontos* a fizika jövődjára nézve. Ezért lenne szükséges a képzőben a fizikai tanításnál annak minden részének folytonos filozófiai vizsgálata, annak minden tételét, minden fogalmát helyes értékjelzéssel ellátni, minden egyes törvény filozófiai vonatkozásait szemügyre venni. *A jelenségek kritikai elemzése nyújtana csak éles bevilágítást a természettudományi tanítás* metódusába. Az alapfogalmak és alapelvek keletkezésének egy kis filozófiai, illetve történelmi megvilágítása, azok értékének, hatásképességének és jelentőségének biztos ismeretére vezetnének — s így ment lenne a jelölt a természettudományi empirizmustól vagy a naivabb materializmustól, mely alapfogalmaknak és hipotéziseknek egyaránt reális létet tulajdonít.

S ha ily módon öntudatosítjuk mindazon logikai funkciókat, melyek e tárgyak teljes megalapozásához szükségesek, egyuttal utját egyengetjük annak a lehetőségnek, hogy a jelölt azokat legvégső alapjaiban átértse, s így képes azok helyes közlésére is.

Midőn azonban a kifejtettek alapján csatlakozunk fenti fel-fogáshoz — tudatában vagyunk e kérdés gyakorlati kivitelének nagy nehézségével s így tisztában vagyunk azzal, hogy ezt ama fölöttébb nehéz didaktikai problémé megoldásának kell megelőznie, hogy *mi módon kell azt a gyakorlatban megvalósítanunk*. E kérdés egyrészt azt a problémát tartalmazza, hogy *mily mértékben kell és lehet a kérdéses tárgyközt (függvénytan) a tanítóképzőben tanítanunk*, másrészt pedig hogy az ehhez és a természettudományi tárgyakhoz kapcsolandó *ismeretelméleti reflexio mily formában hozható a növendékek gondolatvilágával és tudásával összefüggésbe*. Csak e szempontok tisztázása után lehetne szó e tárgyak átdolgozásáról.

(Pozsony.)

Dr. D. Veress Júlia.

Irodalom.

Könyvismertetések.

A Gyermektanulmányi Múzeum kiadványai. Legifjabb múzeális intézményünk s egyben a kulturáلامok legelső ilyenmű múzeuma, a *Gyermektanulmányi Múzeum* irodalmi vállalatot indított meg azzal a céllal, hogy annak füzetekben a Múzeum gyűjteményeinek monografikus feldolgozásait publikálja. Ezen vállalatban igen becses s nemzeti kulturánkat érintő oly dolgozatok fognak megjelenni, amelyek a magyar gyermek testi és szellemi fejlődésére vonatkozó adatokat, valamint ösztönszerű és művészi alkotásainak irodalmi feldozásait fogják tartalmazni. Most jelent meg az első füzet *A Gyermektanulmányi Múzeum gyűjteményeinek leírása* címen, mely a Gyermektanulmányi Múzeum történetét, feladatát s becses gyűjteményeinek tüzetes ismertetését tartalmazza. E füzet nemcsak felkelti érdeklődésünket a következő füzetek iránt, hanem ez ifjú tudományos intézményünk reális értékének is bizonyossága. Négy jól sikerült képpel díszített füzetet *Ballai Károly* titkár állította össze s arra a komoly, a helyszini tanulmányozásig is fokozódó külföldi érdeklődésre való tekintettel franciára is lefordíttatott. A füzet ára 80 fillér s kapható Ranschburg Gusztáv könyvkereskedőnél, Budapest IV., Ferenciek-tere s minden más könyvesboltban.

Wlassics Gyula beszédei. Kulturális életünknek feltűnő eredményei szoktak lenni azok a beszédek, melyeket *Wlassics* Gyula, mint a muzeumok és könyvtárak országos szövetségének elnöke szokott tartani e szövetség évi közgyűlésein. Nálánál illetékesebben alig szólhat valaki a magyar kultúra égető nagy kérdéseiről s nála lelkesebben, több hittel és meggyőződéssel is csak kevesen. Két közgyűlési beszéde egy nagy államférfiúi és kormányzati tapasztalatra alapított nagyszabású kulturpolitikának körvonalait rajzolja meg a muzeumok és könyvtárak elsőrendű fontosságu ügyével kapcsolatban, oly gazdagságát adja az e körbe vágó eszméknek, annyi indítást és kezdeményezést adhat, hogy valóban alkalmoszerű volt a beszédeket, melyek eddig a napi sajtó közlései után csak hivatalos kiadványokban voltak olvashatók, a nagy közönség számára is hozzáférhetővé tenni. A sajtó alá rendezés munkáját *Ferenczy* Zoltán végezte nagy gondnal s bevezetést is írt hozzá. A becses beszéd-gyűjtemény, mely szónoki formájával

is a mai magyar szónoki művészet legjelentékenyebb termékeinek sorába tartozik, az Olcsó Könyvtár-ban jelent meg a Franklin-társulat kiadásában; ára 80 fillér.

Az ösztön. *Henry Kistemnekers* három felvonásos színműve. *Ábrányi* Emil fordításában. Ára 60 fillér.

Strindberg, a svédek forradalmár szellemű nagy írójának egyik megragadó erejű novellája: *A Szent Gotthárd mondája és egyéb elbeszélések* *Leffler* Béla fordításában. Ára 30 fillér.

Ködös napok. *Andor* Józsefnek (Cyprián) egy meleg hangulatú novellája. Ára 60 fillér.

Egyesületi élet.

Jegyzőkönyv

a T. I. T. O. E.-nek 1912. december hó 14-én tartott rendes választmányi üléséről.

A gyűlést dr. Baló József elnök akadályoztatása miatt Wagner János alelnök vezette. Jelen voltak: Dr. Imre Sándor pedagógiumi tanár, Sándor Domokos ny. tanár, Scherer Sándor bajai, Gömöri Sándor iglói, Brunovszky Rezső losonci, Párvy Endre stubnya-fürdői, Dúzs Mária eperjesi, Pálmai Lenke sepsiszentgyörgyi igazgatók, Miklós Gergely budapesti, Szöllősi István aradi c. igazgatók, Mihalik Lajos kolozsvári, Tabódy Ida pozsonyi, Frank Antal lévai, Folenta Lajos csurgói, Chobodiczky Alajos iglói, Lechniczky Gyula sárospataki, Kovács Ferenc losonci, Blickling Antal csáktornyai, Pintér Rafael pozsonyi, Slajchó Mihály eperjesi, Pinkert Zsigmond kiskunfélegyházi, Kraft József pápai, Zala István székelykeresztúri, Ehrlich Antal modori, dr. Harmos Sándor, dr. Málnai Mihály, dr. Novy Ferenc, Horvay Ede, Dékány Mihály, Répay Dániel, Úrhegyi Alajos és Quint József budapesti tanárok.

1. Wagner János alelnök különös jelentőséget tulajdonít ezen választmányi gyűlésnek, mert minden intézet egyéni szellemének képviselője, irányítója, pedagógiai tanára van jelen. Ezt az alkalmat pedig a kísérleti lélektani tanfolyam szervezése szülte. Elnök örömmel üdvözlí épp ezen tanfolyam hallgatóit, mert bennük egy új kulturirány harcosait látja. A természettudományi gondolkozás ezen újabb diadala, melyben a pedagógia területére is kiterjeszti gyümölcsöző módszereit, szép reményekre jögosít. E reményekkel szívében nyitja meg a gyűlést.

2. Az elnök jelenti, hogy a jubiláris közgyűléssel kapcsolatban rendezendő kiállítás tervezetére a kolozsvári, iglói, sárospataki és soproni tanító- és az eperjesi tanítónőképzők részletes jelentkezést, a csurgói, losonci tanító- és a szabadkai tanítónőképző elvi hozzájárulást küldtek, a temesvári tanítóképző ellenben fölöslegesen gondolja a kiállítást.

3. Alelnök bemutatja a vallás- és közoktatásügyi miniszter leiratát, melyben a Bars megyei Általános Tanító Egyesületnek a nemzetnevelő és nemzetedző idea megvalósítása tárgyában tett fölterjesztését az egyesülethez véleményezésre leküldi. A választmány megbízza az elnökséget, hogy e tárgyról való véleményét terjessze a miniszteriumhoz.

4. Alelnök bemutatja Molnár Oszkár levelét, melyben jelenti, hogy a „Család és Iskola“ szerkesztését átvette és ez alkalommal az egyesület munkás tagjainak irodalmi támogatását és előfizetők gyűjtését kéri.

5. Quint József főtitkár jelenti, hogy a mult választmányi gyűlés határozata értelmében szétküldte a jubiláris kiállításra vonatkozó tervezeteket.

6. Főtitkár jelenti, hogy a nagyváradai róm. kath. tanítóképző tanárainak kérvényét, melyben családi pótlékot, vagy ennek megfelelő segílyt kérnek, memorandummal a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz fölterjesztette.

7. Főtitkár jelenti, hogy Karafiáth Marius, bars megyei főorvos és Németh Sámuel, gimnáziumi igazgató az egyesületből kiléptek.

8. Dékány Mihály szerkesztő jelenti, hogy illetékes helyen nyert hozzájárulás alapján a Magyar Tanítóképző „Gyakorló Iskola“ című mellékletéből a jövőben külön lenyomatot fog készíttetni. Ezt azonban csak úgy teheti, ha kellő számú előfizetője lesz, azért kéri az egyesület tagjait, hogy a „Gyakorló Iskolát“ ismerőseik s különösen a tanítóegyesületek körében terjesszék. Az előfizetési ára egy évre 3 K.

9. A szerkesztő jelentésével kapcsolatban ajánlja a főtitkár, hogy évenként kimutatást közöljön a Magyar Tanítóképző a tanárok iskolai, irodalmi és más téren kifejtett munkásságáról. Gömöri Sándor helyesli az eszmét, azonban csak egyszeri közlést és évenkénti pótlást kíván.

Miklós Gergely és Mihalik Lajos nem helyeslik ezt a személyi kultuszt.

Scherer Sándor anyagi megtakarítás okából ehelyett ajánlja

az értesítők lelkiismeretes szerkesztését és minden intézetben való elhelyezését.

Imre Sándor dr. nagyon értékeli a gondolatot s ajánlja, hogy a Magyar Tanítóképző rendszeres irodalmi tájékoztatót hozzon.

Alelnök hosszas eszmecsere után a válaszmány hozzájárulásával kijelenti, hogy

a) az intézetek küldjék be rendszeresen értesítőiket az elnökségnek;

b) a szerkesztő az irodalmi termékeket a Magyar Tanítóképzőben ismertesse;

c) a rangsor mellett, mely úgyis megjelenik minden évben, közlendő a tanárok hivatalos elfoglaltsága.

10. Frank Antal tanár bemutatja a lévai tanítóképző gyakorlati kiképzésének rendjét, melynek rövid kivonata ez:

Frank a gyakorlati tanításoknak az összes növendékek részéről való igazi értékesítése és a jelöltek tanítói erejének minél magasabb fokra való emelése végett kívánatosnak tartja azt, hogy az összes növendékek foglalkozzanak a kitűzött tétellel úgy az előkészítési, mint a tanítási órákra (vázlat), valamint azt, hogy az előkészítő megbeszélések a növendékek részéről teljesen önállóan induljanak meg. A gyermekmegfigyelési szempontok kölcsönös kicserélése igen gyümölcsöző volna. A gyakorlati kiképzés körül fölmerülő irások számára megfelelő berendezésű füzetet tart szükségesnek. A módszertannal kapcsolatos szaktanári demonstrációk a gyakorló órákon helyezendők el. Az ismétlő iskolában való gyakorlati kiképzést is a pedagógia tanára vezesse. (Az értekezést részletesen januári számunkban hozzuk.)

Répay Dániel üdvözlő előadó egységesítő törekvéseit s csak azt kérdezi, hogy miben tér ez el a temesvári közgyűlésen előterjesztett és napirendről levett javaslatától, felhívja a kartársak figyelmét lelkiismeretesen összeállított tervezetére. A pedagógia III. osztályos anyagából a szervezettant a IV. osztályba kívánja áttenni.

Miklós Gergely helyesli az előadó tervezetét s különösen a növendékek önállóságát hangoztatja. Szerinte nem kellene túlzásba vinni az előkészítést, hanem az első időszakban sok, a második időszakban kevesebb, a harmadikban pedig semmi időt sem fordítana erre.

Scherer Sándor nem helyesli az előadó túlzott önállóságra való törekvését. Szerinte benne rejlik az előkészítés fogalmában, hogy azt a gyakorló iskola tanítója és a szaktanár végezzék, nem

pedig hogy a növendékek önállóan tapogatódzzanak, mert messzi területeken elkalandoznak. Kevesli, hogy csak egy növendék dolgozza ki a tervezetet, ő legalább öt különböző tehetségű tanulóval készítteti el a tervezetet, úgy hogy minden tanuló hetenkint legalább egy tervezetet készít. Beismeri, hogy ez a rendszer a szaktanárra és pedagógusra terhes.

Gömöri Sándor élvezettel hallgatta az előadó világos tervezetét, de nem szereti az egységesítő törekvést, mely gátolja az egyéniség szabad megnyilvánulását. Nem helyesli a ciklusokat, vegyesen taníttatja az összes tárgyakat. Különböző szempontok szerint kell a nyelvi, természettudományi és művészi tárgyak előkészítésében eljárni.

Brunovszky Rezső szerint nem fér meg a tanítóképzők szakjellegével, hogy tanításra csak mindig egy-két tanuló készüljön. Ahogy a történelemben is kész leckét adunk s azt mindenkitől megkívánjuk, úgy kell a tanításban is eljárunk. A kellőleg előkészített tanítást egy tanuló részletesen dolgozza ki s litográf-tentával írja le. Minden tanuló egy litografált tervezetet kap s azt megtanulja. A tanítás napján pedig a pedagógia tanára kijelöli a tanítót. Egy tételt több tanító is taníthat. Ilyen módon a tanuló 400—500 litografált tervezetet visz magával az életbe. A szervezet-tan áthelyezését ő is kívánja. Minden osztályban külön órát kíván pedagógiai gyakorlatokra. A gyakorló iskolai megfigyeléseket test-tanból, lélektanból és módszertanból a pedagógia tanára, iskolai életből a gyakorló iskolai tanító készíti elő és beszéli meg.

Dékány Mihály javasolja, hogy a szervezet-tan áthelyezését, mint tantervi kérdést, kapcsolják ki a gyakorlati kiképzés fejtegetéseiből.

Szóllósi István az előadó tervezetében a tanító egyéniségének érvényesítését és megbecsülését fogadja nagy örömmel. Az előkészítésben a növendék önállóan keressen anyagot. A növendékek közös munkával csoportosítsák ezt és a tanárok munkája csak a vezetés. A tanításban nem szabad szigorú törvényeket szabni, mert ezek meggátolják a tanítás szabad művészi kialakulását. Hangsúlyozza a természettudományi tárgyak tanítását s legtöbb időt kíván ezekre fordítani.

Úrhegyi Alajos szerint lehetetlen a Brunovszky által bemutatott rendszerben, hogy valamely tanítást egyik tanuló kezdje, másik folytassa és egy harmadik befejezze. Ő hangulatot kíván a tanító és a gyermekek részéről, ezt félbeszakítani, vagy a középen folytatni olyan kísérlet, mintha egy festményt részletekben dolgoznának

ki többen. A tanítás művészeti jellegének biztosítása érdekében végzetes hibának tartaná ily sablonok terjesztését.

Ehrlich Antal a gyakorló iskolai megfigyelések értékét nem tudja belátni, szerinte kiforratlan egyéniség nem tehet megfigyeléseket, de tapasztalatai is igazolják, hogy megfigyelések címén a növendékek csak a szaktárgyak óráin hallottakat írják le. Ezen munkák teljesen ellenőrizhetetlenek.

Brunovszky Rezső Szöllősi és Úrhegyi törekvéseit kissé túlzottnak mondja s kifejezi, hogy egyáltalában nem szándéka elfojtani a növendékek egyéniségét, hanem azért bizonyos irányelvek szigorú követését szükségesnek tartja.

Kraft József ajánlja, hogy a gyakorlati kiképzés tág körének egyes részleteit külön tárgyalások, esetleg körkérdések alapján dolgozzuk föl s így jussunk általános szempontokhoz.

Quint József élénk figyelemmel kísérte az előadó világos, logikus előadását s legnagyobb értékét abban látta, hogy minden pontjában egyezik valakinek rendszerével s így fölhasználható minden rendszer kiegészítésére, mert sok gondolat világosan kialakult, mely másoknál talán még a homályban lappang. Az előterjesztéshez fűzött vita pedig megtermékenyítőleg hatott mindannyiunkra. Fölveti a kérdést, hogy ily ideális tervezetek végrehajtására van-e megfelelő munkaerő a tanítóképzés terén.

A gyakorló iskolai tanító 40 órai heti elfoglaltság mellett nem követheti a pedagógus tanárt magas pedagógiai törekvéseiben, nem képezheti magát tovább s nem maradhat állandóan a kor színvonalán. Még az órákra sem készülhet oly mértékben, hogy tanításai minden téren mintaszerűek lehessenek.

A szaktanár képzésében nem domborodik ki eléggé a képzői jelleg, munkájában pedig nagyon távol áll a gyakorló iskolától. Az előkészítésben, a bírálatban és tárgyának módszerében csak úgy lehet kompetens tényező, ha a népiskolában is valóságos mestere szaktárgyának.

A pedagógia tanára szorgalmas tanulással, sokoldalú továbbképzéssel s bizonyos enciklopedikus ismeretekkel és tanítói készségekkel állhatja meg helyét. De akkor is csak úgy, miután az ő kezében futnak össze a képzés összes szálai, ha a legnagyobb mértékben liberális gondolkodású.

Kívánja a jövő terveinek sikere érdekében, hogy

a) a gyakorló iskolai tanítók munkakörén könnyítsenek és továbbképzésükről, valamint új tanítók képzéséről gondoskodjanak;

b) a szaktanárok képzésében a képzői szempontok jobban kiemelkedjenek és az életben több munkakört nyerjenek a gyakorló iskolában ;

c) a pedagógia tanárai a jövőben is minden irányban arányosan továbbképezhessék magukat s munkájuk szabadsága biztosíttassék.¹⁾

Imre Sándor Quint J. szavaiból azt vonja le, hogy a tanárképzés mai módját kellene megvitatni. Mint a képzés részese, örömmel hallana ilyen hozzászólásokat. Meggyőződése szerint igen fontos, hogy a jelöltek előkészülésük két éve alatt hivatásuk gondolata vezesse, tehát az egész tanárképzésnek az legyen a központi gondolata, hogy az illetők a sajátos feladatú tanítóképző tanárai lesznek, erre kell hát őket előkészíteni. Ez a feladata az Apponyi-kollégiumnak, melynek órái rendjében az idén történt is már ilyen célzatú változás.

Frank Antal örömmel látja, hogy a jelenlevők legnagyobb része helyesli tervezetét, csupán Schererre, Brunovszkyval és Ehrlich-el van ellentétben. Ezek megjegyzéseire azonban mások megfeleltek. Csak azt kívánja még megjegyezni záradékkul, hogy tervezetét nem azért mutatta be, hogy azt mások szolgailag átvegyék, hanem hogy eszméltesse, gondolatokat ébresszen. De biztosítva szeretné látni mindenütt a tanári egyéniséget, mely minden munka alapja.

Alelnök a tanulságos vitát berekeszti és a választmány közös határozataként kijelenti, hogy Pinkert Zsigmond előadását a jövő héten, később meghatározandó időben tartandó rendkívüli választmányi ülésre halasztja.

Alelnök az ülést meglehangú szavakkal bezárja.

Kmf.

Jegyzette :
Quint József,
főtitkár.

Vegyesek.

Kinevezések. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter Braun Angéla győri állami tanítónőképző-intézeti segédtanítónőt kinevezte a X. fizetési osztályba rendes tanítónővé. — A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte Fereneci István sójtöri róm. kath. felekezeti elemi népiskolai tanítót a székelykereszturi állami tanítóképző-intézethez a X. fizetési osztályba gyakorlóiskolai tanítóvá. — Tarján Gyula kolozsvári állami tanítóképző-intézeti segédtanárt a IX. fizetési osztályba rendes

¹⁾ Lásd erre vonatkozó cikkét ezen szám más helyén.

tanárrá. — *Vajdics* Károly egyházi karnagyi képesítéssel bíró képesített zene tanárt a kassai kir. kath. tanítóképző-intézetbe a X. fizetési osztályba segédtanárrá.

Szerkesztő változás. Erdély legrégebb pedagógiai lapjának, a «Család és Iskola»-nak szerkesztését 1913. január elsejétől kezdve Molnár Oszkár kolozsvári áll. tanítóképző-intézeti tanár veszi át.

Molnár Oszkár kartársunk a pedagógiának tanára s a fiatalabb gárdának egyik legképzettebb s legmunkásabb tagja. Üdvözljük új munkakörében.

Nevelői kinevezés. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter kinevezte *Szamuelszik* István okl. tanítót a stubnyafürdői állami tanítóképző-intézetbe nevelővé. — *Ujsághy* Gyula okl. tanítót a kolozsvári állami tanítóképző-intézetbe nevelővé. — *Sipos* János okleveles tanítót a pápai állami tanítóképző-intézetbe nevelővé.

Kitiltás. A vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter *Számmely* Sándor stubnyafürdői állami tanítóképző-intézeti növendéket folyó év dec. 6-án kelt 144256. számú rendeletével a hazai összes tanítóképző-intézetekből kitiltotta.

Kimutatás

az 1912. évi nov. 10-től dec. 9-ig befolyt tagsági díjakról.

1911 re : Kirchnerné Petrasevich Mária (2.— K.)

1912-re : Szondi János, Dreisziger Ferenc, Hrabetz Nándor, Rohonczy ev. tanítótestület, Rónai Sándor, Csada Imre, Hausz Irma, Kárpáti Károly, Buschmann Gyula, Kapi Gyula, Kirchnerné Petrasevich Mária, Grész Ernő, dr. Körös Endre, Niernsee József, Báter János, Pókász Imre, Ungvári g. k. tanítónőképző, Léviursz Ernő, Nikelszky Zoltán (8—8 K.)

1912. II. felére : Úrhegyi Alajos (4.40 K), Grau Géza (4.— K).

Dr. Novy Ferenc
egyes. pénztáros.

Kérelem.

Tisztelettel kérem azon t. tagtársaimat, akik tagsági kötelezettségeiknek az okt. 14-iki, *utolsó* határidőig sem tettek eleget, szíveskedjenek tagsági díjaikat a legrövidebb idő alatt beküldeni, hogy az egyesület is eleget tehessen az év végén a maga kötelezettségeinek.

Dr. Novy Ferenc
egyes. pénztáros.

A vonatok indulása Budapest nyugoti p.-u.-ról.

Délelőtt

Érvényes 1912. október hó 1-től.

Délután

vonat- szám	óra perc	vonat- néme	hová	vonat- szám	óra perc	vonat- néme	hová
154	5 05	Szv.	Vác	164	12 05	Szv.	Rákospalota-Ujpest
152	5 15	"	Rákospalota-Ujpest	714	12 10	"	Szeged
122	5 25	"	Érsekújvár	1404	12 30	Gyv.	Zsolna, Berlin
718	5 40	"	Szeged, Szolnok	138	12 35	Szv.	Nagyvaros
4102	6 00	"	Esztergom	4106	12 30	"	Esztergom
156	6 20	"	Rákospalota-Ujpest	166	1 00	"	Rákospalota-Ujpest
6502	6 35	"	Lajosmizse, Kecskemét	4140 ¹⁾	1 05	Tvsz.	Piliscsaba
102	6 50	k. o.	Wien, Paris, Ostende	168	1 30	Szv.	Dunakeszi-Alag
506	7 00	Gyv.	Segesvár, Stanisla	4108	1 30	"	Esztergom
1402	7 05	"	Zsolna, Berlin	106	2 00	Gyv.	Wien, Paris
104	7 55	"	Nagyszombat, Wien	504	2 05	"	Szatmár-Németi, Brassó
158	8 00	Szv.	Dunakeszi-Alag	126	2 10	Szv.	Párkány-Nána
708	8 10	Gyv.	Orsova, Bázias	170	2 15	"	Rákospalota-Ujpest
712	8 40	Szv.	Temesvár, Karánsebes	4110	2 20	"	Esztergom
134	8 45	"	Nagyvaros	108	2 30	Gyv.	Wien
4104	9 05	"	Esztergom	120	2 35	Szv.	Galánta
114	9 15	"	Wien, Berlin	704	2 40	Gyv.	Bukarest, Bázias
160	9 45	"	Rákospalota-Ujpest	722	2 45	Szv.	Cegléd
162	11 00	"	Rákospalota-Ujpest	6506	2 50	"	Lajosmizse, Kecskemét
6504	11 10	"	Lajosmizse, Kecskemét	140	3 35	"	Nagyvaros
116	12 00	"	Wien	174	4 10	"	Rákospalota-Ujpest
				716	4 30	"	Szeged
				110	5 15	Gyv.	Wien
				142	5 20	Szv.	Nagyvaros
				724 ²⁾	5 40	"	Cegléd
				176	5 50	"	Rákospalota-Ujpest
				128	6 00	"	Párkány-Nána
				724a	6 10	"	Cegléd
				144	6 15	"	Nagyvaros
				724	6 25	"	Cegléd, Ócsa
				4114	6 40	"	Esztergom
				726	6 45	"	Cegléd, Szolnok
				1406	6 50	Gyv.	Pozsony, Zsolna, Berlin
				130	6 55	Szv.	Párkány-Nána
				178	7 10	"	Rákospalota-Ujpest
				728	7 35	"	Cegléd
				6508	7 40	"	Lajosmizse
				132	8 00	"	Vác
				710	8 05	"	Bukarest, Bázias
				182	8 15	"	Dunakeszi-Alag
				1408	8 40	"	Zsolna, Berlin
				118	9 20	"	Wien, Paris
				502	9 35	Gyv.	Bukarest, Stanisla
				184	10 00	Szv.	Dunakeszi-Alag
				706	10 15	Gyv.	Szeged, Bázias, Bukarest
				720	10 50	Szv.	Kiskunfélegyháza
				4116	11 10	"	Esztergom
				902 ³⁾	11 30	k. o.	Belgrád,
				702 ⁴⁾	11 30	exv.	Konstantinápoly
						"	Bukarest,
						"	Konstantinápoly
				146	11 35	Szv.	Nagyvaros

A vonatok indulása Buda-Császárfürdőről.

4002	5 55	Szv.	Esztergom	4006	12 15	Szv.	Esztergom
4004	8 54	"	Esztergom	4040 ¹⁾	12 37	"	Piliscsaba
				4010	2 11	"	Esztergom
				4012	6 13	"	Dorog
				4016	11 03	"	Esztergom

A vonatok érkezése Budapest nyugoti p.-u.-ra.

Dél előtt

Érvényes 1912. október hó 1-től.

Délután

vonat- szám	óra perc	vonat neme	honnan	vonat- szám	óra perc	vonat neme	honnan
151	5 ⁰⁵	Szv.	Dunakeszi-Alag	165	12 ⁵⁰	Szv.	Rákospalota-Ujpest
723	5 ²⁵	"	Czegléd	137	1 ²⁰	"	Nagymaros
725	5 ³⁵	"	Czegléd	703	1 ²⁵	Gyv.	Bukarest, Bázias
4103	5 ⁵⁰	"	Esztergom	103	1 ⁴⁰	"	Paris, Wien
133	5 ⁵⁵	"	Nagymaros	503	1 ⁵⁰	"	{Tövis, Kolozsvár, Szatmár-Németi
725a	6 ⁰⁰	"	Czegléd	167	1 ⁵⁵	Szv.	Rákospalota-Ujpest
153	6 ⁰⁵	"	Rákospalota-Ujpest	4111	2 ⁰⁵	"	Esztergom
6507	6 ¹⁰	"	Lajosmizse	169	2 ⁴⁰	"	Dunakeszi-Alag
721	6 ²⁰	"	Szolnok, Czegléd	171	3 ⁰⁰	"	Rákospalota-Ujpest
901 ¹⁾	6 ²⁵	k. o. exv.	{Konstantinápoly, Belgrád	6503	3 ⁴⁰	"	Kecskemét, Lajosmizse
701 ²⁾	6 ³⁰	"	{Konstantinápoly, Bukarest	713	4 ⁰⁵	"	Temesvár-J., Szeged
135	6 ³⁵	Szv.	Nagymaros	189	4 ¹⁰	"	Nagymaros
1407	6 ⁴⁰	"	Berlin, Zsolna	4113	5 ⁰⁵	"	Esztergom
4105	7 ¹⁰	"	Esztergom	175	5 ¹⁵	"	Rákospalota-Ujpest
709	7 ¹⁵	"	Bukarest, Bázias	121	5 ⁴⁵	"	Érsekujvár
125	7 ²⁰	"	Párkány-Nána	115	5 ⁵⁵	"	Wien, Berlin
727	7 ²⁵	"	Czegléd	1403	6 ²⁰	Gyv.	Berlin, Zsolna
501	7 ³⁰	Gyv.	{Bukarest, Kolozsvár, Máramarossziget	177	6 ³⁰	Szv.	Rákospalota-Ujpest
157	7 ⁴⁰	Szv.	Vác	707	6 ³⁵	Gyv.	Orsova, Bázias
6501	7 ⁵⁰	"	Kecskemét, Lajosmizse	105	6 ⁴⁰	"	Wien
155	7 ⁵⁵	"	Rákospalota-Ujpest	107	7 ¹⁰	"	Wien
127	8 ⁰⁵	"	Párkány-Nána	711	7 ⁴⁵	Szv.	Bázias, Temesvár
4107	8 ¹⁵	"	Esztergom	179	8 ⁰⁰	"	Rákospalota-Ujpest
113	8 ²⁰	"	Paris, Wien	4117 ³⁾	8 ¹⁵	"	Piliscsaba
719	8 ⁴⁰	"	Kiskunfélegyháza	143	8 ²⁰	"	Nagymaros
129	8 ⁴⁵	"	Nagymaros	181	8 ⁵⁵	"	Párkány-Nána
159	9 ¹⁰	"	Dunakeszi-Alag	109	9 ⁰⁵	Gyv.	Wien
705	9 ²⁵	Gyv.	Szeged	6505	9 ³⁰	Szv.	Kecskemét, Lajosmizse
1401	9 ⁴⁰	"	Berlin, Zsolna, Pozsony	181	9 ³⁵	"	Dunakeszi-Alag
4109	9 ⁵⁵	Szv.	Esztergom	1405	9 ⁴⁵	Gyv.	Berlin, Zsolna
161	10 ³⁰	"	Rákospalota-Ujpest	505	9 ⁵⁵	"	{Segesvár, Kolozsvár, Stanislau
715	10 ⁴⁵	"	Szeged	4115	10 ⁰⁰	Szv.	Esztergom
119	11 ²⁵	"	Galánta	145	10 ²⁵	"	Vác
163	11 ⁵⁰	"	Rákospalota-Ujpest	6513	10 ³⁰	"	Ócsa
				117	10 ³⁵	"	Wien
				717	11 ⁰⁰	"	Temesvár, Bázias
				101	11 ⁰⁵	k. o. exv.	{London, Ostende, Paris, Wien
				185	11 ²⁵	Szv.	Dunakeszi-Alag

- 1) Érkezik minden kedden, szerdán, pénteken és vasárnapon.
 2) Érkezik minden hétfőn, csütörtökön és szombaton.
 3) Vasár- és ünnepnapokon bezárólag november 10-ig közlekedik.

A vonatok érkezése Buda-Császárfürdőbe.

4001	5 ³⁰	Szv.	Dorog	4011	2 ¹⁰	Szv.	Esztergom
4005	7 ¹⁵	"	Esztergom	4013	5 ²⁰	"	Esztergom
4007	8 ³⁰	"	Esztergom	4017 ³⁾	8 ²¹	"	Piliscsaba
4009	10 ⁰⁴	"	Esztergom	4015	10 ⁰⁷	"	Esztergom

GYAKORLÓISKOLA

ROVATVEZETŐ: URHEGYI ALAJOS.

A fizika és kémia tanítható-e az elemi népiskolában külön felszerelés nélkül és kielégítő eredménnyel?

A legtöbb falusi elemi népiskolában a természet- és vegytan tanításának egyedüli eszköze a tankönyv. Kísérletekről és az ezekkel kapcsolatos rávezető okoskodásokról, bizonyítékokról, a természettudományi törvényeknek legalább a tanító részéről végzett cselekvő munkával való megállapításáról szó sem lehet, hiszen a tanító a legtöbb helyt olvasókönyv gyanánt használja a tankönyvet, melyet a legszorgalmasabb és legtehetségesebb tanulók be is tanulnak. Hogy ily körülmények között a fizika és kémia tanítása a falusi iskolák legtöbbszörében teljesen eredménytelen, a használt módszerből önként következik. Hozzátehetjük, hogy a természettudományi tárgyak ily mérvű eredménytelen tanítása úgy kulturánkra, mint anyagi gyarapodásunkra nagyon káros. Hiszen akár azt is mondhatjuk, hogy iskoláink nagy számában olyan természettudományi oktatás folyik, melynek semmi értéke, amelyik bátran el is maradhatna egészen, mert nem nyújt pozitív ismereteket, nem tanít helyes okoskodásra, nem bizonyít semmit, nem nevel vagy képesít semmire. Köznépünk nagy száma tehát természettudományi előképzettség nélkül fog bele a mesterségébe, az önálló életébe, ma, amikor a megélhetés olyan nehéz!

Népiskolai tanításunk ezen súlyos mulasztásaiért természetesen csak részben viseli a felelősséget maga a tanítóóság. Hiszen azokat a tanítókat, akik 25—30 évvel ezelőtt, vagy még régebben szereztek meg oklevelüket, azokat az akkor rendkívül hiányosan felszerelt tanítóképzőkben sem taníthatták nagyon alaposan a fizikára, kémiára. Újabban pedig általában olyan drága eszközökön tanulnak, hogy a fizikai törvények megismerése a legtöbb ember lelkében olyan drága és komplikált eszközök fogalmával kapcsolódik, hogy gondolni se mernek arra, mintha a természetet magában a természetben, az emberhez való viszonyát pedig az ember naponként használt eszközeivel, szerszámaival is meg lehetne ismerni.

A mindennapi eszközöknek a felhasználására a fizika tanításában a ma működő tanítóság alig kaphatott utasítást. Felszerelés a legtöbb falusi, tanyai iskolában nincsen — még hőmérő sincs! — és noha ma már a cselekvő munka jelszavai a levegőben röpködnek, nem várhatjuk a csekély fizetésű tanítótól, hogy a maga erejéből haladjon valamennyi tudományágban, vagy legyen pláne föltaláló, aki maga eszeli ki a modern eszméket szolgálni tudó legolcsóbb, vagy ingyenes taneszközöket.

Nagyon szűk keretekben némi irányítást akarok adni erre a munkára és rámutatok arra, hogy a fizikának temérdek alapvető törvénye, a kémia népiskolai anyaga pedig a maga egészében, a minden háztartásban található eszközökkel, anyagokkal nagyon szép eredménnyel tanítható és a drága műszerekre csak akkor van szükségünk, amikor a vizsgálatainkat igen pontos mérésekkel kapcsoljuk össze. Amint e pontos mérésekről lemondunk, akkor a középfokú iskolákban is eredményesebb tanításra vezet a minél olcsóbb és primitívebb felszerelés alkalmazása.

Hogy pl. a testek mozgása és egyensúlyi helyzete, az egyszerű gépek, szóval a mechanika a házban használt eszközök és gépek segítségével eredményesen tanítható, arra talán elég épen csak rámutatni. A legfontosabb idevágó törvények levezetésére szolgáló eszközök pár perc alatt el is készíthetők. A cérnaorsó pl. csigának is, hengerkeréknek is egyaránt alkalmas és emeltyűt, mérleget, lejtőt stb. készíttethet a jó tanító a tanítványaival. A rézsút megtámasztott keménytáblájú könyv már lejtő. A cérnaorsón át vetett fonalra kötött kő felhúzásához szükséges erő a fonal másik végére kötött csészébe tett súlyokkal meg is mérhető. Ha a könyv meredekebben áll, több súly kell a csészébe stb... Hogy a levegő helyet foglal el, arra elég egy palack és egy tölcsér. A tölcsér csövére nedvesített papirost vagy rongyot csavarunk és jól beszorítjuk a palackba, hirtelen vizet öntünk a tölcsérbe és tapasztaljuk, hogy a víz nem folyik be a palackba. Hogy a légnyomás igen nagy, arra jó kísérlet a következő: kis ládika fedelét úgy helyezzük az asztalra, hogy a negyedrésze kiálljon. Az asztalon nyugvó $\frac{3}{4}$ részét egy nagy ujságlappal lefedjük és óvatosan odanyomkodjuk a deszkához és az asztalhoz. Kalapáccsal hirtelen ráütünk a kiálló részre. A deszka kiálló része letörik. Ha előzőleg úgy végezzük a kísérletet, hogy ráütünk a deszka kiálló részére, mielőtt lefedtük volna az asztalon fekvő részét, a deszka nagy ívben leugrik az asztalról. Domború szemüveggel és égő gyertyával sötét

szobában épúgy állíthatjuk elő a papírlapra fölfogható lencseképeket, mint a drága fizikai lencsékkel és a domború és homorú szemüveg kombinálásával még a színházi messzelátó szerkezetét is bemutatjuk.

A közlekedő edények, evvel kapcsolatban a vízszintezés és a vízvezeték bemutatására nem kell egyéb, mint két ásványvizes palack és a sok házban található borszívó gummicső. A palackok fenekét kiütjük (akár kibökjük a fenék közepét reszelő hegyével), a nyakukra ráhúzzuk a gummicsövet. Minél hosszabb a cső, annál jobb. Ha vizet öntünk az egyik palackba, az a másik palackba átfolyik és abban ugyanolyan magasra emelkedik.

Hogy egy 50—60 fillér értékű eszköz egymaga hány alapvető kísérlet végrehajtására szolgálhat, arra felhozok egy példát. A felszerelés álljon egy főzőlombikból, $\frac{1}{2}$ —1 l. nagyságban, 3 dugóból (egy tömör, egy egyszer átfúrt és egy kétszer átfúrt), néhány üvegcsőből (ezek sok esetben szalma- vagy nádszállal helyettesíthetők).

A kísérletek száma igen nagy. Valamennyi itt fel nem sorolható. A legegyszerűbbek:

1. A lombik fenekéig dugott, akár papírból sodrott csövön keresztül befújhatjuk a kilélegzett levegőt és égő gyertyával kimutatjuk, hogy a kilélegzett levegő nem tartalmaz oxigént, a gyertya elalszik.¹⁾

2. Félig megtöltjük vízzel a lombikot, egy átfúrt dugót, melybe az edény fenekéig érő csövet dugtunk, jól megfaggyuzunk, esetleg pecsétviaszkkal vagy szurommal zárjuk el a hézagokat, levegőt fuvunk be, a víz kiszökik (Heron-labda).

3. Két csővel egy rövidebb és egy a vízbe merülő cső segítségével öntöző, csepegtető vagy permetező palackot készítünk belőle.

4. A palackba bocsátott égő gyertya a végre felgyülemlő szénsavtól elalszik (mészvíz).

5. A must, vagy a cukros víz kovással, élesztővel vagy anélkül megerjed, az erjedés gáztermékét levezetjük lehajló csővel a lombik fenekére. A bemeztett gyertya kialszik, a mészvíz tejes lesz tőle.

6. Vékonyabb üvegcsövet egyszer átfúrt dugóba helyezünk.

¹⁾ Ugyanezt a kísérletet más szempontból is vizsgálhatjuk. A kilévelt levegő a mészvizet zavarossá teszi, mert sok szénsavat tartalmaz.

Bedugjuk a lombikba és jól beszurkoljuk. Egy fukszinnal festett (borszeszes) vízcseppet beeresztünk az üvegcsőbe, ez leszáll a cső alsó végére és ott mint dugó, elzárja a csövet. Ha a lombikot a kezünkkel megérintjük, a csepp a csőben fölszáll, mert a lombikban levő levegő kiterjed.

7. Vízet öntünk a palackba, hogy a visszahelyezett cső végét elborítsa s a lombik felső oldalát rézsútos lánggal melegítjük, a víz a csőben felszökik. A levegő kiterjed.

8. Színig megtöltjük a lombikot és az előbbi csöves dugót óvatosan belenyomjuk, hogy a víz fölöslege az üres csőbe nyomuljon. Krétával vagy tintával megjelöljük a cső oldalán a víz magasságát. Melegítjük a lombikot. A víz kiterjed. Nagyobb melegtől jobban. (Hőmérő.)

9. Forraljunk kevés vizet, mikor tele van a palack vizgőzzel, szorítsuk bele óvatosan az előbbi csővel felszerelt dugót és melegítsük tovább, a vizgőz kiszókteti a vizet. (A gőz feszítő ereje.)

10. Forraljuk ismét a vizet, mikor javában forr, oltsuk ki a tüzet és dugjuk be a lombikot jól záró parafadugóval. Tartsuk felfordítva egy tál fölé és öntsünk vagy csepegtessünk rá óvatosan hideg vizet. Minden leöntésre lecsapódik a lombikban levő gőz és a benne levő, fokozatosan hűlő víz a megfogyatkozó nyomás alatt mindannyiszor újra forr.

11. Töltsük meg félig a lombikot meleg vízzel, az egyszer átfúrt dugó belső oldalára szúrjunk egy drótot, melyre vattacsomót erősítünk, a dugó nyílásába pedig tegyünk kihúzott csövet. A dugót faggyuzzuk be, hogy légmentesen zárjon. Csepegtessünk a gyapotra jó bőven kénéthert és dugjuk be hirtelen a lombikot. Az éther gőze kihajtja a vizet. (A légneműek feszítő ereje.)

12. Az egyszer átfúrt dugót szorítsuk a lombikba és a nyílásba helyezzük az üvegcsövet úgy, hogy a fele kiálljon. Fordítsuk meg a lombikot és a cső kiálló végét mártsuk egy pohár vízbe. Melegítsük borszeszlámpával a lombikot. A levegő buborékok alakjában távozik, kihüléskor a víz benyomul.

13. Tegyük igen kevés vizet a lombikba, forraljuk és mikor a gőz betölti az egész lombikot, dugjuk a száját hideg vízbe. A víz nagy erővel nyomul a palackba.

14. A lombikot megtöltjük színig vízzel, beleszorítjuk óvatosan az egyszer átfúrt csővel ellátott dugót, hogy a víz a csőbe hatoljon. Víz a csőbe cseppentve, ezt is végig megtöltjük vízzel, ujjunkkal befogva a csövet, a végét egy tál vízbe fordítjuk. Ha

óvatosan csináltuk, a lombik most fölfordított fenekén levegőbuborék nem látható. Oldalról óvatosan melegítjük a palackot és nemsokára tekintélyes légbuborékokat láthatunk a lombikban. Ennyi levegő volt föloldott állapotban a vízben.

Használhatjuk a lombikot különböző gázok fejlesztésére, sőt vízzel megtöltve, optikai kísérletekre is szolgálhat. Ha meggondoljuk, hogy a felsorolt 14 kísérlet közül a legtöbb bármely bővebb száju palackkal is végezhető és a főző lombikot csak azért vettem föl, hogy a vizet föl is forralhassuk: beláthatjuk, hogy külön felszerelés nélkül is temérdek igen tanulságos és értékes kísérletet mutathat be még a fizikai felszerelést teljesen nélkülöző tanyai tanító is.

Ha nem is tanítható így könnyen a fizika egész anyaga, mégis százszorta többet ér a tanításunk, ha legalább ott használjuk fel a jól előkészített kísérletek bizonyító erejét, hol ezt a rendelkezésünkre álló eszközökkel valóban megcselekedhetjük. Így is száz esetben problémákat tűzhetünk tanítványaink elé. A problémák megfejtésével és az egyszerű, a mindenkinek a keze ügyébe eső eszközökkel bemutatható kísérletek végzése közben pedig oly készséget és ügyességet sajátíttathatunk el az ifjúsággal, amikkel fölfegyverkezve az életben minduntalan elébünk álló fizikai feladatok végzésétől nemcsak nem riadnak majd vissza, de némi szakértelemmel, ésszel és önbizalommal meg is birkóznak velük.

Wagner János.

Mintatanítás. Ének.¹⁾

A cinege dalt felhasználom logikusan a hangjegyoktatás bevezetésére a következő menetben:

1. Az ének hangokból áll.
2. Hangadó eszközök és tárgyak. A több oldalú szemléltetés a gyermek érdeklődését fokozza.
3. A hangok összehasonlítása magasság tekintetében. Ítélezés.
4. A hangemlékezet gyakorlása.
5. A játékcimbalom (metalofon) fölöttébb alkalmasnak kínálkozik a hangérzetek ébresztésére. Olcsón beszerezhető s mint játékhangszer előnyösen felhasználható az elemi iskolai énektanítás céljaira.

¹⁾ Az előző cikk a szeptemberi számban jelent meg.

6. Beszédhangok és jegyei. Számjegyek és hangjegyek. Vonások és vonalközök.

7. A cinege hangjából a *c* ismertetése. Szöveg alkalmazása. Társítás. Szintetikai fokozat.

8. Összefoglalás. Magánfoglalkozás.

Tétel: *Bevezetés a hangjegyektatásba.* Ismétlésül énekeljük el a cinege dalt harmonium kísérettel. Mit csináltak most? Énekelünk. Mit énekeltek? Egy dalt. A tanító szavalja: Itt vagyok már valahára, itt vagyok az iskolába! Mondjátok el! Most is énekeltek? Nem, hanem beszélünk. A tanító néhány hangot énekel a *la* szócskával. Most is beszéltem? Egy dalt énekeltem? Nem. Hát mit énekeltem? Hangokat. Tehát miből áll az ének? *Hangokból.* Ne felejtjük el, hogy az ének hangokból áll. Csak a szájunkkal adhatunk hangokat? A tanító hangokat ad és adat a harmoniumon, hegedűn, hangvillákon, hangsípon, játékcimbalmon stb. Ezek *hangszerek.* Mondjátok még más hangszereket? Trombita, síp, zongora stb. Mondjátok olyan tárgyakat, amelyek nem hangszerek és mégis hangot adnak? Csengő, pohár stb. Az egyes hangszereken hangokat adok és adatok a gyerekekkel, azokat utánóztatom s magasságtekintetében összehasonlításokat tétetek velük. Négy összehangolt hangvillán kiüttem a tonikai hármas hangzatot alulról fölfelé és felülről lefelé, aztán eszméltetem, hogy a tanult dalnak mely részét képezi? Hasonlóan a játékcimbalmon kiütöm az egész dalt, megtanítom a kezelésére s felhívom, hogy otthon ők is tanulják meg a cinege dalát kivenni a játékcimbalmon.

Mit mondtunk, hogy az ének miből áll Hangokból. A tanító mondja: i, u, a, o, é. Most énekeltem? Szavakat mondtam? Leirhatom a táblára? A beszédhangok képét milyen jegyeknek hívjuk? Tanító: egy, kettő, három, négy, öt stb. Miket mondtam? Leirhatom ezeket is? Milyen jegyeknek hívjuk? Mit gondoltok vajjon az énekhangokat is leirhatjuk? A hangoknak is van jegye. A tanító leir egy tojásadalaku dült pontot, amilyen a *cinege törzse.* Ha a beszédhangok képét betűjegyek, a számok képét számjegyek hívjuk, hát akkor a hangnak a jegyét hogyan nevezhetjük? *Hangjegyek.* Másképp *kótának* is hívják. Hová írjuk a betűket? Hová írjuk a számjegyeket? Épen úgy a hangjegyeket is alkalmas helyekre írjuk. Most gondoljatok a cinegékre! Hova helyezkedtek el a cinegék a fákon? Az ágakra. Milyen alakja van a cinegének? Tojásalakja. Látjátok, most a cinegét tojásalakú dült pontokkal, hangjegyekkel írjuk fel a hosszú piros vonalakra, amely a fa ága helyett van.

Példák.

B.V.

Gyakorlat

2

Di-cső-ség az Is-leu-nek! Sőt a pá-va, mint a puly-ka!

Be-ke-ség az em-ber-nek!

Harmonium

Lassan. h.

Ima

2

Y-onád-ka-ját jól min-dig! Is-leu-lét jó se-gít-ség!

Harmonium

Fel a jobb kezet! Hány ujj van rajta? Számítsuk meg, hány vonal van a hangjegy táblán? Nevezzük el alulról fölfelé: első, második, harmadik, negyedik és ötödik *vonat*.

Vegyétek elő a hangjegyfüzetet! Miért nevezzük hangjegyfüzetnek? A hangjegyfüzetet függőlegesen kell helyezni és nem mint a más írkákat dűlten. Irjunk minden vonalra egy hangjegyet! Ismét fel a jobb kezet! Hány ujjköz van? Számítsuk meg, hogy a vonaloknál is hány köz van? Nevezzük el alulról fölfelé: első, második, harmadik és negyedik *vonalköz*. Irjunk minden vonalközbe egy hangjegyet!

Most nézzünk ismét a fára! Az alsó cinege egy kis ágon van. Irjunk mi is a vonalak alá egy hangjegyet és azt egy kis vonallal huzzuk keresztül. A kis vonal a kis ágat helyettesíti. Az ágra illesszünk egy függélyes vonalat, amely a fa törzsét mutatja. Irjunk egymásután több ilyen hangjegyet. Most énekeljük rá az alsó cinege hangját. Irjuk alá a *cin, cin, cint* és úgy énekeljük. Most letörlöm az *in* szótagot és úgy énekeltem. Tehát mi a neve ennek a hangjegynek? *C*. Hova írjuk? Mely részekből áll? A feje, segédvonal, szára. Szöveget írunk alá: Isten hozta! Isten áldja!

Igy énekeltetjük és a játékcimbalmon is kiüttetjük. Összefoglalás. Miből áll az ének? Hogy nevezzük a hang jegyét? Hova írjuk? Hány vonal és vonalköz van? Mi a neve a tanult hangjegynek? Melyek a részei? Énekeljétek a hangját. Keresd ki a játékcimbalmon a *C* hangját.

Magánfoglalkozásul irnak *c* hangjegyeket.

A következő tanítás tárgya és menete.

Az előbbi tanítás fontosabb részeinek ismétlése. Új anyag. A tanító felír nyolc *c* hangjegyet a táblára és énekelteni. Ugyanakkor a jobb kezével a hangjegyeket mutatja, a bal kezével pedig lefelé és felfelé *lendítések*et végez. Felhívja tanítványai figyelmét a lendítésekre. Ez az *ütemezés*. Jobb kézzel a csuklóból ütemezünk kicsiny ivekben és egyenletesen. Összehasonlítás az óra ingájával. A gyerekekkel is ütemeztetve énekelteni a felírt gyakorlatot. Hányat ütemezünk le és fel? Kettőt. Milyen ütemnek nevezzük? Kettős ütemnek. Egy 2-tős számjeggyel fejezzük ki a sor elején a *kettős ütemet*; ez az *ütemmutató*. Hogy az ütemezést ne zavarjuk össze, minden második hangjegy után függélyes vonalat írunk, ez az *ütemvonal*. Az ütemvonal után következő hangjegyre lefelé s az ütemvonal előtti hangjegyre felfelé ütemezünk. A végére pedig

kettős ütemvonalat, *befejező* vonalat írunk. Hányat ütemezünk egy hangra? Egyet. Tehát hány ütemes hangjegynek nevezhetjük? Az *együtemes hangjegyet* másképen *negyed* hangértéknek is hívjuk, hogy miért? azt máskor mondom meg. Ezután a felírt gyakorlatból az utolsó *c* hangjegyet letörli; ütemezve énekelteti a gyakorlatot, a letörölt hangjegy helyén is ütemeztet. A figyelmet rátereli a szünetelésre s hogy oda *szünetjel*, még pedig *együtemes* vagy *negyedértékű szünetjel* irandó. Ujból énekelteti ütemezve a szünetjel felhasználásával. A játékcimbalmon is kiütteti. A hangjegyek alá szöveget ír és irat. Dicsőség az Istennek, Békesség az embernek. A gyerekek énekét a tanító harmoniummal kíséri.

A tanító *c* hangokat énekel *két ütemre*. Hány ütemig énekeltem a C hangot? Tehát hány ütemes hangjegyet írunk? A két ütemes hangjegy a fekvő *o* betűhöz hasonlít.

A két ütemes hangjegyet *fél* hangértéknek is hívjuk. Felír és irat néhány félhangjegyet és ütemeztetve énekelteti. Felírja ezt a példát: (l. a hangjegy mellékleten) Szebb a páva, mint a pulyka. Először a hangjegyekkel, aztán szöveggel énekelteti. Rávezetés az énekkönyv használatára. (Bartalus-Pataky Énekiskola I. rész.)

Az egyes gyakorlatok tárgyalása a következő menetben történik. Melyik gyakorlat? Hány sorból áll? Ütemmutató. A hangjegyek olvastatása és ütembeosztása. A többi a mutató ujjával sort vezet. Énekeltetés ütemezve soronként egyesekkel. A balkéz a könyvet tartja, a jobb kéz ütemez. Énekeltetés a tömeggel, a tanító harmoniummal kíséri. Szöveges példa (Ima) tárgyalásánál előbb a hangjegyi részt énekeltetjük, azután társítjuk a szöveggel. (Szintetikai fokozat.) A szöveg értelmes kiejtésére gond fordítandó. A kettős mássalhangzók nyomatékosan. Az egész szó egy lélegzetvétélre énekelendő. Idő: lassan, erő: halkan, mivel lassan és halkan imádkozunk. A tanító a tömeges éneklést harmoniummal kíséri. Az egyhangu dallamot a harmonium kíséret változatos összhangzataival kellemessé teszi és megakadályozza, hogy tanítványainak éneke a létranemtől eltérjen. A mellékelt példák harmonikus kíséretét a tanító belátása és ízlése szerint alkalmazhatja a technikai gyakorlatokhoz is.

(Budapest.)

Pataky Vilmos.

Tanítsunk «szépen.»¹⁾

— Mit tanulunk a következő órában? — kérdi egy kis kíváncsi tanulóm a kilencórás szünetben.

— Költeménytárgyalás lesz — felelem.

— Ki fogja tanítani? Egy néni?

— Nem! én!

— Jaj de jó! jaj de jó! — örvendez az én kis kíváncsim s örömmel viszi a hirt társainak.

Visszahívtam a kis gyereket s kértem tőle.

— Hát miért örülsz annak, hogy én tanítok és nem egy néni?

— Azért, mert a tanító bácsi olyan *szépen* tanít.

Meglepett a kis gyermek felelete. Tagadhatatlanul jól esett egy ilyen kis naiv, önzetlen lélek spontán elismerése. A kedves dicséretet elraktároztam. Azután gondolkodtam a párbeszéd felett.

Ime a kis gyermek az ő kilencesztendős eszével megbírálja a tanítást. Aszerint, amint a reá következő hatások egymásutánban érik, megállapítja, hogy ez szép, az nem szép. S amikor örömének ad kifejezést, hogy az tanít, akiről már azt tapasztalta, hogy — mint ahogyan ő megállapította, — *szépen* tanít, egyben vágyódását fejezte ki a *szép* iránt.

S ez nem egy elszigetelt eset. Mindegyikünk hallott már ilyes beszélgetést a saját iskolájában. A gyakorlóiskolában különösen, ahol a gyermek sokaknak a tanítását hallja, s akarva-akaratlanul összehasonlítást tesz.

A gyermek tehát a tanításban is kívánja a *szépet*. Ő tanulni és egyben gyönyörködni is akar. Ösztönszerűleg érzi, hogy az ő lelke nem kapja meg a kellő táplálékát, amikor óráról-órára belé tömjük az újabb és újabb ismereteket, hanem azt is kívánja, hogy az új fogalomnyújtás *módja* szép, gyönyörködtető legyen.

A gyermek örül a szépnek! A gyermek vágyódik a szép után.

A gyermeknek ezt a vágyódását, melynek nyomában lelki gazdagodás jár, észre nem venni vétek, ki nem elégíteni bűn.

— Mi teszi a tanítást széppé?

Itt elősorolhatnám mindazokat az utasításokat, melyeket a módszertan megjelöl. Kereshetném az egyes tárgyakban az esztétikai vonatkozásokat, kiterjeszkedhetnék a szemléltetés módjának

¹⁾ A „Gyakorlóiskola“ mult számában dr. Novi Ferenc mélyen szántva kereste a *szépet* a tanításban. E rövid cikkecske keretében — egy eset a sok közül — a gyermeknek a szép tanítás után való vágyódásáról esik szó.

sokféleségére. S ez még mindig kevés! A módszertan által megjelölt legraffináltabb eljárás nyomán sem melegszik fel a gyermek anynyira, hogy az elismerés szava önkénytelenül jelenjen meg ajkán. Hogy ezt elérje a tanító, *a gyermek szívéhez kell az utat megtalálnia*. Ehhez pedig csak egy ut vezet: a tanító lelki gazdagsága, a tanító igaz érzése, meleg kedélye. A gyermeket nehéz megtéveszteni. Az ő végtelenül finom, ösztönszerű megérzését affektált tanítói eljárással, dörgedelmes hanggal, szívre tett kézzel kijátszani nem lehet. Az a gyermek talán megcsodálja a handabandázó tanítóját s nem tudja, de érzi, hogy itt csak az ész és a beszélő-szerv működik. A szív? — Az nincs sehol. Már pedig igaz, őszinte érzést csak ugyanolyan érzéssel kelthetünk fel.

A módszertan megtanít bennünket a tanítói eljárásokra, a formák betartására, a mesterember munkájára; az igazán nemesen érző, meleg szív azonban művésszé avatja a mesterembert.

Tanításunkban egyenlően vegye ki részét az ész és a szív s akkor mindgyakrabban hangzik el a gyermek ajakáról önkénytelenül a bájosan naiv, de mindenkor jóleső elismerés: „Jaj, de szép volt, tanító bácsi.“

U. A.

Rajztanítás.

(Vázlat.)

A tanítás helye: Az I. osztály.

„ „ ideje: Egy fél óra az iskolai év elején.

„ „ tárgya: Rajzolás.

„ „ anyaga: Kör és körsorok rajzoltatása.

A tanítás menetének fokozatai:

I. Előkészítés.

1. *Bevezetés.* A tanulókat bevezetem a kör képzetkörébe. Mondjátok el, mivel szerettek játszani? (Az egyik tanuló bizonyára azt is elmondja, hogy ő karikával szeret játszani. Ha ezt egyik sem mondaná, akkor én mondom, hogy ismerek egy olyan gyermeket, aki karikával szeret játszani.) Az iskolában is van ám karika. Nézzetek csak ide! (A karikával játékot kezdünk.) Mondjátok meg, miért gurul a karika olyan könnyen? Hol kerek a karika? Mutasd! (Én tartom a karikát. A tanuló az osztálynak háttal fordulva a karika belső széléhez teszi a jobb mutató ujját és vezényszóra forgatja az egész karját, ujjá állandóan odaér a karika belső

széléhez.) Jobbra kereken le! Balra kereken föl! Körbe-karikába! (Egymásután több tanuló ugyanígy, a mondókát az egész osztály mondja.)

2. *A kör bemutatása.* Figyeljete ide, majd a krétát forgatom így köröskörül, amint ti mondjátok. (Kezdetben a krétát a tábla előtt 1—2 mm-nyire a levegőben forgatom, majd olykor-olykor odaérintem, a tanulók mondják a mondókát.) A kör rajzát összehasonlítjuk a karikával. A karikának a képe: *kör*.

3. *Céltűzés.* Ki szeretne karikával játszani? De csak egy karikánk van! Legjobb lesz, ha mindenki rajzol magának karikát. Kört fogunk rajzolni.

II. Az ügyesség elsajátítása.

1. *Isomérzet keletkeztetése.* A kört a levegőbe rajzoljuk kinyújtott karral vezényszóra. (A tanító balkézzel.)

2. *Az isomérzet kapcsolása tapintási érzettel.* Az asztallapra rajzolunk az ujjunkkal. (A tanító az iskolai táblára.)

3. *A látási és hallási érzet kapcsolása.* Egy tanuló az iskolai táblára rajzol krétával. Másik is. Egyszerre több tanuló is rajzol az iskolai táblán, vagy a falra erősített cukorpapírlapra. Az osztályt figyelmeztetem a rajzolásnál keletkező zörejre. (Ki lehet hallani a folytonos görbevonalba való haladást.) Több tanuló rajzol krétával, a többiek ujaikkal az asztallapon rajzolnak.

III. Begyakorlás.

1. Kört rajzoltatok letörölhető lapra: palatáblára palavesszővel, vagy a rajzó állvány palapapír lapjára zsirkrétaival.

2. Kört rajzoltatok papírra színes (vörös, majd kék) plajbásszal.

IV. Értékesítés.

1. Több kört rajzoltatok sorba egymás mellé:

a) a körök egymást nem érintik,

b) " " " érintik,

c) " " egymásba érnek (lánc).

2. Az előbbi körsorokat felülről lefelé rajzoltatom.

V. Koncentráció.

1. Agyagfonalból karikát készítettetek.

2. Agyagfonalból két-három kerek lánc-szemet készítettetek.

Szemléltetési eszközök: játékkarika botocskával, gyűrű, kerek érckarika, láncdarab kerekszemekből.

Megjegyzés: Megfelelő eltéréssel a fönti vázlat szerint rajzoltatok: kocsikereket, pénzérmekeket, óralapot, színes ablakot, céltáblát, vasuti jelzőtáblát, golyókat, labdát, narancsot; — elipszist s ennek alapján: tükörkeretet, vizes-zsemlét, láncot hosszukás szemekkel, szilvát, makkot, tököt, pápaszemet, almát, citromot; — tojásalakot és ennek alapján léggömböt, retket, hagymát, zöldségeket (sárgarépat, petrezselymet, körtét, körte alakú sárkányt; -- ezen alakoknak különféle kombinálását és díszítményeket.

(Temesvár.)

Maurer Mihály

Külföldi szakközlönyeinkből.

Revue Pédagogique (Páris). 61. kt. 101. és köv. 1. *Lepoint* E. L. egyetemi tanár: „*A műveltség és a néptanító*“ című elmélkedésben azt a kérdést veti föl: vajjon amaz adott viszonyok mellett, melyek közül a néptanítók legnagyobb része kikerül és tudományos képzettségét nem az önálló tanulmányozás, bűvárlatok útján, hanem csak másod-, harmadkézből van módjában szerezni, lehet-e szó nála tulajdonképeni műveltségről? E kérdés fölvetése után a „műveltség“ fogalmi meghatározás fölött szemlét tartván, arra az eredményre jut, hogy az elmélet legkiválóbb harcosai (Littré, Fontenelle) sincsenek tisztában a „műveltség“ exakt meghatározásával.

Az író ezek után egy párhuzam segélyével igyekszik elfogadható feleletet adni arra a kérdésre, hogy: miben áll és minő uton-módon szerezhető meg a műveltség? „A parlagon heverő talaj — mondja Lepoint — csak értéktelen dudvát képes teremni. Lelekiismeretes, szorgalmas munkát kell a talajba befektetnünk. A természetet csak így kényszeríthetjük rá, hogy kincseit előttünk föltárja. Minden emberi egyéniség megannyi talaj, melynek lekötött szellemi értékeit csak mindenoldalú és lelkiismeretes munka útján lehet föl-szabadítani és fejlesztés által értékében fokozni.“

A terjedelmes cikk záradékaul az egyetemi tanár következő kijelentése szolgál: „*A műveltség nem a társadalmi állás vele-járója.* Az egyszerű néptanító, ha eredeti rávalóságát lelkiismeretesen fejleszti, hivatását eszményi oldaláról is kellően méltányolja, lelkiismeretesen betölti és feddhetlen életet él: az emberi művelt-

ségnek olyan magaslatán mutatkozik be előttem, mely egyetlen fokkal sem alsóbbbrangú, mint bárki másé."

Säemann 1912. éf. 428. 1. *Végleges alkalmazásra képesítő néptanítói vizsga Poroszországban.* A jövő évi április 1. napján kezdve a következő szigorlati szabályzat válik kötelezővé. *a)* A tanító a működése helyéül szolgáló iskola osztályában, arra hivatott bizottság előtt, három különböző tárgyból tart gyakorlati tanítást. *b)* Arra hivatott szakbizottság e megfigyelt működésből állapítja meg a feleletet arra a kérdésre, hogy a tanító minő szakavatottsággal és reális eredménnyel képes tanítani? *c)* A szigorlatnak írásbeli része is van, t. i. egy házi dolgozat, melyben a szigorlatozó a kerületi tanfelügyelő által jóváhagyott, de a saját utolsó évi működés körébe tartozó valamely tételt tudományos alapon fejteget.

Ennyiben jelezhető a porosz szakminiszteri szabályrendelet lényege.

Nálunk az okleveles tanítóra tanítónőre nézve nincs kötelezővé téve a u. n. *második* (végleges alkalmazást megelőző) vizsga kiállása; azonban a tanítóképző gyakorlótanítói állás elnyerése néhány év óta nálunk is a most említetthez hasonló lefolyású, amennyiben a pályázó egy bizottság előtt nyolc félórás tanítás keretében mutatja be képességeit.

Sándor Domokos.

Az 1912. évben engedélyezett tan- és vezérkönyvek jegyzéke.

Vuia Gyula: Gyakorlati tanmenet a magyar beszéd tanításához a román tannyelvű népiskolák I—II—III. osztálya részére. Arad.

Ugyanaz IV—V—VI. osztály részére. Arad.

Elek Gyula—Tóth Irma: Földrajz a IV. osztály részére. Stief Jenő és társa Kolozsvár.

Ember Károly: A magyar nyelv és fogalmazás kézikönyve II—VI. osztály részére. Szent István társulat.

Klinda Károly: Hangutánzó ABC. Szent István társulat.

Öveges Kálmán és Wiemann Béla: Hangutánzó magyar ABC. (A b. ért. gyak. anyagával.) Szent István társulat.

Kuttner—Szuppán: Kis természettan. Lampel R. kiadása.

Bittenbinder—Dékány: Mértan. Egyetemi nyomda.

Bittenbinder—Dékány: Vezérkönyv a mértan tanításához. Egyetemi nyomda.

- Medviczky Gyula és Ujj György: Zólyommegye földrajza III. osztály részére. Sonnenfeld Mór kiadása, Besztercebánya.
- Pataky Vilmos: Bartalus István-féle dalgyűjtemény és módszertani utasítások. Egyetemi nyomda.
- Farkas S.—Kun A. Földrajz a IV—V—VI. osztály részére. Egyetemi nyomda.
- Farkas S.: Alkotmánytan V—VI. oszt. részére. Egyetemi nyomda.
- Farkas S.: Történet V—VI. osztály részére. Egyetemi nyomda.
- Bertalan Vincze: Számolási gyakorlókönyv a katholikns népiskolák II—III—IV—V—VI. osztálya részére. Szent István társulat.
- Brunovszky Rezső: Képes magyar olvasókönyv a vegyesajku iskolák II—VI. osztálya részére. Pollatsek kiadása Temesvárott.
- Dr. Németh Károly: Földrajz. Lampel R. kiadása.
- László Elek—Gramma Döme: Képes ABC. Pollatsek kiadása Temesvárott.
- Sebesztha—Bányai: Természetrájz. Pollatsek kiadása Temesvárott.
- Nagy László—Urhegyi A.: Természettan. Egyetemi nyomda.
- Simonyi Jenő: Földrajz IV—V—VI. osztály részére. Egyetemi nyomda.
- Nagy László—Urhegyi: Vezérkönyv a beszéd- és értelemgyakorlatok tanításához. Egyetemi nyomda.
- Lessián János: Képes magyar ABC és olvasókönyv nem magyar tannyelvű iskolák számára. Kovács Gyula kiadása Nagybánya.
- Müller Adolf: Magyar ABC és olvasókönyv. Singer és Wolfner.
- Radó Vilmos: Magyar Olvasókönyv izr. népiskolák II. osztálya számára. Singer és Wolfner.
- Gyulai—Radnai—Thott: Nemzeti Olvasókönyv II—VI. osztály. Egyetemi nyomda.
- Nagy László—Urhegyi: Uj Abécé. Egyetemi nyomda.
- Nagy László—Urhegyi: Vezérkönyv az „Uj Abécé“ használatához. Egyetemi nyomda.
- Farkas Sándor: Vezérkönyv a földrajz tanításához. Egyetemi nyomda.
- Wagner János: Természettan. Singer és Wolfner.
- Dr. Balogh Arthur: Magyar Alkotmánytan. Egyetemi nyomda.
- Pataky Vilmos: Bartalus-féle Énekiskola III—IV. és V—VI. osztály. Egyetemi nyomda.
- Dr. Baló József: Vezérkönyv a beszéd- és értelemgyakorlatok tanítására. Egyetemi nyomda.
- Győrffy János: Magyarok Története kath. népiskolák részére. Szent István társulat.

- Öveges Kálmán: Olvasókönyv kath. népiskolák IV. oszt. részére. Szent István társulat.
- Zoványi Lajos: Polgári jogok és kötelességek. Stief Jenő Kolozsvárott.
- Tarcsafalvi Albert: A magyar nemzet története V. osztály részére. Stief Jenő Kolozsvárott.
- Jósvai és Pigay: Vezérkönyv a hevesvármegyei r. kath. elemi iskolák III. osztályát vezető tanítók részére. Szent István társ.
- Több tanító: Maros-Torda vármegye földrajza. Kálvineum r.-t. Marosvásárhely.
- Faludi—Urhegyi: Számтан II—VI. osztály számára. Lampel R.
- Urhegyi Alajos: Mértan. Lampel R.
- Dr. Baló—Quint. Természetrájs. Egyetemi nyomda.
- Dr. Kiss Áron—Urhegyi: Történet. Egyetemi nyomda.
- Havas—Peres—Pósa: Olvasókönyvek II—VI. osztály. Singer és Wolfner.
- Balogh Kálmán: Vegytan és természettan. Sárospataki irodalmi kör.
- Bodnár Gábor: Történet. Pollatsek, Temesvárott.
- T. Czukrász Róza: A magyar gyermek első könyve. Lampel R.
- Volozin Ágoston: Olvasókönyv a gör. kath. népiskolák III—IV. osztálya részére. Unió könyvnyomda, Ungvár.
- Pintér—Sebestyén: Nyelvtan II. oszt. számára. Singer és Wolfner.
- Havas Pál. Falusi iskolák olvasó és tankönyve. 4 kötet. Lampel R.
- Csapkovits János: Magyar nyelvtan II—VI. osztály részére. Szent István társulat.
- Győrffy: Számтан és mértan ismétlő iskolák részére. Szent István társulat.
- Győrffy: Földrajz IV. osztály részére. Szent István társulat.
- Füzi Márk: Vezérkönyv. Szemléltető számvetési olvasókönyv. Korvina nyomda, Kassa.
- Győrffy: Földrajz osztatlan kath. népiskolák részére. Szent István társulat.
- Bodnár—Mihály: Számтан III. és IV. osztály részére. Löwi, Szatmárnémeti.
- Demjén Endre: Földrajz IV. osztály részére. Pollatsek, Temesvárott.

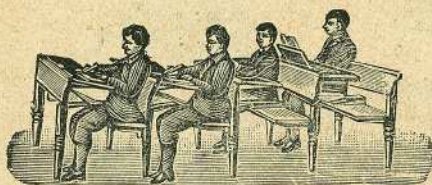
Üzenet.

A „Magyar Tanítóképző” „Gyakorló Iskolá”-ja január 1-től különlenyomatban is megjelenik. Előfizetési díja egy évre (10 szám) 3 kor. s ez összeget január 15-ig dr. Novy Ferenc tanár, egyesületi pénztáros címére (Budapest, VI. Felsőerdősor 3) kell küldeni.

20928

•FEIWEL•LIPÓT•UTÓDAI•

- Budapest, IX. Ipar-utca 4. szám
- aug. 1-től X. Kolozsvári-utca 13.
- Mindennemű iskolapadok, iskola-
- torna- és óvoda-berendezések és
- szabad. gyermekpadok gyártása.
- ■ ■ ■ Árjegyzékkel készséggel
- szolgálunk ingyen és bérmentve.

Első magyar villamos erőre berendezett hangszergyár

Stowasser János

csász. és kir. udvari szállító.

A m. kir. operaházi tagok, a m. kir. zeneakadémia, a budapesti színházak stb. szállítója, a hangfokozó-gerenda és a Rákóczi tárogtató feltalálója.

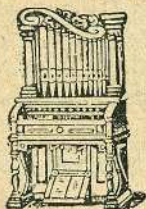
Főüzlet: **Budapest** Gyár: Öntőház-utca 3.
II. Lánchid-u. 5.

♦♦ E szakban Magyarország legnagyobb hangszergyára. Ajánlja saját gyárában készült hangszereit ♦♦

ugyszintén hurokat és hangszer alkatrészeit. Iskolahegedűk 4 forinttól. Harmóniumok 35 forinttól. Árjegyzék kívánatra ingyen és bérmentve.

♦ AMERIKAI COTTAGE-SZIVÓLÉGRENDSZERŰ
♦ HARMÓNIMUMOKAT ♦ VALAMINT EURÓPAI
RENDSZER SZERINT LEGOLCSÓBBAN SZÁLLIT
PAJKR REZSŐ ÉS TÁRSA BUDAPEST,
X. DELEJ-UTCA 25. (TISZTVISELŐTELEP.)

Készpénz fizetésnél bérmentes szállítás az utolsó vasuti állomásig. PEDÁLOS HARMÓNIMUMOK mindkét rendszer szerint és minden nagyságban, pontos orgonaméretekkel templomok, szemináriumok részére a mint gyakorló orgonák. Árjegyzék ingyen és bérmentve! Öt évi jótállás! Lelekésznek és tanítóknak külön százalékegyedmény! Részletfizetésre is. Elismert kitűnő árak! Kérjen árjegyzéket pianók és pianókról.

A hajhullás oka és megakadályozása:

A haj kihullásának sokféle oka lehet. Oka lehet: fertőző betegség, vérszegénység, idegesség. Leggyakoribb oka azonban a fejbőr megbetegedése. A fejbőrnek pedig különösen az a betegsége, melyet korpázásnak neveznek. A főlzaporodott korpá összenyomja, elsorvasztja a hajszálakat. A korpás fejbőrön azonfelül baktériumok is telepednek meg, melyek ugyanesak pusztítják a haj gyökerét. Ha tehát a haj kihullásának elejét akarjuk venni, fejkorpa képződését kell megakadályoznunk. Ha pedig a már megindult hajhullást meg akarjuk állítani, a korpától kell a fejbőrt megtisztítanunk. — Legjobbnek bizonyult erre a célra a

PETROL EGGER

Petrol Egger a legalkalmasabb hajápolószer állandó használatra. Ára 2 korona 40 fillér. Készíti: Dr. Egger Leó és Egger J. gyógyszerészeti és vegyészeti gyára. Budapest VI. Révay-utca 12

Aki rendszeresen használja ezt a hajszeszt, annak soha fejkorpája nem lesz és így nem is fog soha hullani a haja. Akinek pedig korpás a bőre és azért hull a haja, az csak dörzsölje be párszor a fejbőrét ezzel a szesszel és rövidesen el fog tűnni fejről a korpa és el fog állani a hajának a hullása. A Petrol Egger minden más eredetű hajhullást is megszüntet, mert erősíti, edzi a fejbőrt és alkalmassá teszi arra, hogy új hajszálakat növeessen.